

HUMANIST

MAANDBLAD

NS EN WERELD

Mens in je beroep

**Humanistisch raadsman
in Srebrenica**

**Ashok Bhalotra:
Architectuur als een gedicht**

NUMMER 3 MAART 1999

PRIJS: F 5,95

Gezocht: Ambassadeurs/lobbyisten voor geestelijke verzorging

Het Humanistisch Verbond heeft kortgeleden een strategisch plan opgesteld ter verdere ontwikkeling van de dienst geestelijke verzorging. Deze dienst is actief in verschillende sectoren, namelijk ten behoeve van cliënten in de krijgsmacht, ten behoeve van personen in justitiële inrichtingen en ten behoeve van personen in de zogenoemde zorgsector (ziekenhuizen, verzorgings- en verpleeghuizen en de psychiatrie). Daarnaast wordt een netwerk van vrijgevestigde geestelijk verzorgers opgezet dat door b.v. de thuiszorg kan worden ingeschakeld of voor geestelijke verzorging op tijdelijke basis.

Voor de sector Zorg beoogt het strategisch plan te komen tot een aanzienlijke kwantitatieve uitbreiding van de dienstverlening (onder handhaving van de geldende kwaliteitsnormen) door de inzet van meer raadslieden bij instellingen.

Om dit ambitieuze plan te realiseren bestaat behoefte aan de inzet van een aantal vrijwilligers, die acquirierend actief kunnen zijn zowel bij besturen en directies van instellingen als bij koepelorganisaties en overheidsorganen in de zorgsfeer.

Een ruime ervaring, bij voorkeur in de zorgsector, met de introductie (marketing) van diensten wordt als een belangrijke pré gezien.

De directeur van het Humanistisch Verbond of de landelijk coördinator geestelijke verzorging zijn graag beschikbaar voor nader overleg over de beoogde inzet.

Geïnteresseerden worden uitgenodigd contact op te nemen met mevrouw Elly Vreeburg, telefoon 020-5219000 voor het maken van een afspraak.

Uw schriftelijke reactie kunt u zenden naar mw. E. Vreeburg, Humanistisch Verbond, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.

Nalaten is iets heel anders dan nalatigheid

Bij een overlijden moet er snel heel veel geregeld worden. Dat gaat veel gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Maar veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om zulke maatregelen te treffen.

Het Steunfonds Humanisme heeft betrouwbare, ervaren mensen die u kunnen helpen. Als uw executeur-testamentair bespreken ze met u hoe uw laatste wil er uit moet komen te zien. En uiteindelijk dragen ze ook nog zorg voor punctuele uitvoering.

Het Steunfonds Humanisme is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch op nummer (020) 521 90 00 of met de onderstaande bon.

STEUNFONDS
Humanisme

JA ik wil meer informatie over een executeur-testamentair van het Steunfonds Humanisme.

naam v / m
adres
pc / plaats
telefoon

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

H

Frankrijk (N-ARD.)

GEHEEL VERZORGDE VAKANTIE

Op maat voor 2 (1) pers. inkl.
vervoer per auto in omg. Geniet
met/zonder mij (enth. vr 61)
van

NATUUR, CULTUUR, STILTE

Folder op aanvraag:
0343-482143

"Vive la vie"

in dit nummer

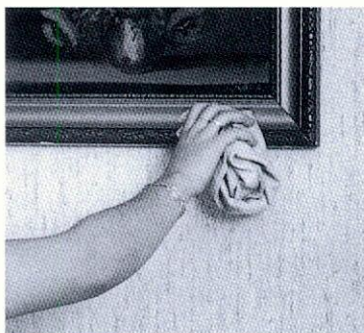
'Ik ben geen militair'

De 'jongens' van de Johan Willem Friso kazerne in Assen kloppen met de meest uiteenlopende problemen bij humanistisch raadsman Bart Hetebrij aan. Hetebrij ging mee als begeleider van de Dutchbatters naar de moslimenclave Srebrenica. 'Het is geen boek dat je kunt dichtslaan.'

PAGINA **4**

Mens in je beroep

Elke organisatie kent ze wel: gedragsregels, codes of protocollen. Vaak laten ze geen ruimte voor de waarden en normen van de werknemer zelf. In hoeverre kun je nog mens zijn in je beroep?

PAGINA **7**

'Angst werkt net als gif'

Nederlanders maken zich steeds meer zorgen over hun veiligheid. Vooral zinloos geweld boezemt veel mensen schrik in. Daartegen kun je je immers niet verweren? Niets is minder waar, meent Wilma Jansen van het Landelijk Steunpunt Zelfverdediging. 'Vergis je niet in de kracht van een zelfbewuste uitstraling.'

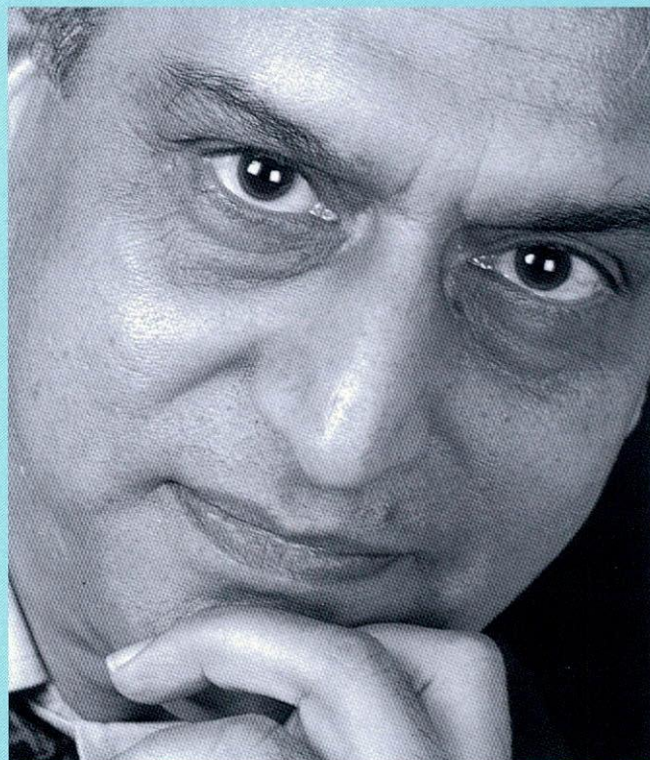
PAGINA **16**

Opnieuw geboren

Vijf jaar geleden ging Angelique Konijn op zoek naar haar biologische moeder. Het leverde haar meer op dan alleen een daadwerkelijke ontmoeting. 'Kennelijk is dit voor mij de manier om dichterbij mezelf te komen.'

PAGINA **22**

'We zijn allemaal grensbewoners'

Architect en stedenbouwer Ashok Bhalotra is vooral bekend als ontwerper van Kattenbroek, de veelkleurige Amersfoortse wijk die een einde maakte aan de Nederlandse soberheid in de stedenbouw. Projectontwikkelaars reageren nogal eens korzelig op zijn aanpak. 'Ik sta met beide benen op de grond, zeggen ze dan. Maar met die benen moet je soms ook een dansje maken.'

PAGINA **10**

en verder

Deugd voor de 21e eeuw	25
Denken & Doen	26
Serie: Het Keerpunt	30
Nieuws	32
Colofon/Cryptogram	34

'Het belang van de indivi

Bart Hetebrij is humanistisch raadsman in het

leger. Op de Johan Willem Friso kazerne in Assen

kloppen de soldaten bij hem aan met de meest uiteenlopende problemen. Hetebrij ging mee als begeleider van de Dutchbatters naar de moslimenclave Srebrenica. 'Het is geen boek dat je kunt dichtslaan.'

Régine Dugardyn

"Mag ik even uw paspoort zien?" vraagt de marechaussee bij de ingang van de Johan Willem Friso Kazerne in Assen. Als hij hoort dat ik voor de humanistisch raadsman Bart Hetebrij kom, mag ik doorlopen. Op het kazerneterrein staan een paar moderne paviljoenen en drie negentiende-eeuwse gebouwen. In het laatste heeft Hetebrij zijn werkkamer. Hier en der marcheren groepjes soldaten met bordeauxrode baretten: de luchtmobiele brigades.

Opeens stopt er een jeep, een man draait het raampje open. Alweer een paspoortcontrole? Het is Bart Hetebrij zelf. De jeep heeft hij geregeld omdat hij vanmiddag een oefening op tamelijk onbegaanbaar terrein gaat bekijken. "Ja, ik draag hier altijd dit gevechtspak", zegt Hetebrij, wijzend op zijn camouflage-overall en bijbehorende kistjes. "Als je in burger rondloopt hoor je er écht niet bij. Maar ik ben geen militair. Ik kan geen bevelen geven en ik kan ze ook niet ontvangen."

Bart Hetebrij (42) is getrouwd en heeft twee kinderen, een zoon van zes en een dochter van twee. Ruim zes jaar is hij humanistisch raadsman. Het Humanistisch Verbond heeft hem aangesteld, het Ministerie van Defensie betaalt hem. Samen met een dominee en aalmoezenier is hij verantwoordelijk voor de geestelijke verzorging van de duizend militairen in de Johan Willem Friso Kazerne. Momenteel huisvest de kazerne vier eenheden van de luchtmobiele brigade. Sinds kort is er ook een schoolbataljon, waar Beroepsoldaten Bepaalde Tijd (BBT'ers) hun opleiding krijgen voor ze 'paraat' komen. De raadsman, dominee en aalmoezenier nemen elk een paar legeronderdelen voor hun rekening, al kunnen soldaten voor een gesprek altijd terecht bij de geestelijk verzorger van hun voorkeur. Tot een paar maanden geleden had Hetebrij het dertiende infanteriebataljon van de luchtmobiele brigade onder zijn hoede. Die begeleidde hij ook bij hun uitzending naar de moslimenclave Srebrenica in voorma-

lig Joegoslavië. Nu is hij verantwoordelijk voor andere, kleinere legeronderdelen, waaronder het schoolbataljon.

Aan en uit

Vol liefde spreekt Hetebrij over 'de jongens', met wie hij vaak vertrouwelijke gesprekken voert. Een vast spreekuur heeft hij niet, ze kunnen altijd bij hem binnenlopen of een afspraak maken. Daarnaast geeft hij lessen geestelijke verzorging. Af en toe organiseert hij tweedaagse conferenties op het humanistisch vormingscentrum voor militairen in Zeist, waar bepaalde thema's worden uitgediept.

De soldaten kloppen met zeer uiteenlopende problemen bij hem aan.

"Laatst had ik een jongen van zeven-tien uit het schoolbataljon. Zijn verkeer ging voortdurend aan en uit. Hij moest zijn verhaal kwijt. Ik luister dan vooral, probeer zijn problemen niet op te lossen. Ik vat samen wat hij gezegd heeft en benoem zijn verschillende keuzemogelijkheden."

Sinds de afschaffing van de dienstplicht ziet Hetebrij een verschuiving in het soort problemen. "Veel dienstplichtigen stonden er niet op te wachten om opgeroepen te worden. Ze hadden last van heimwee, sommigen werden daar wanhopig van. Als ik zag dat iemand echt eraan te gronde ging, probeerde ik hem te laten afkeuren. BBT'ers hebben minder heimwee, ze zijn gemotiveerder. Bij hen zie ik soms verslavingsproblematiek of een moeilijke thuissituatie. Ze hebben in hun opvoeding vaak weinig structuur meegereggen. Daar verlangen ze juist naar en daarom kiezen ze voor het leger."

Het verschil tussen dienstplichtigen en beroepsmilitairen is ook merkbaar bij de lessen geestelijke verzorging.

lele militair staat voorop'

FOTO: SAKÉ ELZINGA

Hetebrij: "Ik was gewend om in groepjes van twaalf tot twintig man bepaalde thema's te behandelen, bijvoorbeeld geweld op straat. Die had ik dan van tevoren vastgesteld. Bij het schoolbataljon heb ik dat ook geprobeerd, maar ik stap daar steeds meer vanaf. Die jongens en meiden zijn vaak laag opgeleid. Ze kunnen zich slecht concentreren en hebben beperkte interesses. Ik sluit zoveel mogelijk bij de dagelijkse praktijk aan. Regelmatig ga ik met ze op bivak, waar ze onder tijdsdruk opdrachten moeten uitvoeren. Dat geeft stress. Ze kunnen daar erg moeilijk mee omgaan en lopen dan ontzettend op elkaar te schelden. Die stress maak ik bespreekbaar in de les, ik ga met ze na wie het mannetje in de groep is, wie de *underdog*." Die lessen duren twee keer vijftig minuten, maar de conferenties die Hetebrij organiseert, beslaan twee dagen. Gaan de soldaten er niet met tegenzin heen? "De meesten vinden het leuk. Ze zitten daar in burger, er is een barretje, ze krijgen goed eten, ze zijn er eens helemaal uit. Conferenties met het schoolbataljon staan vaak in het teken van elkaar beter leren kennen. Op 'uitzendconferenties' vertellen we iets over de gewoontes en de cultuur van het land waar de militairen naartoe gaan. Daar worden thema's aangesneden als: 'Hoe bereid ik mezelf en het thuisfront voor?' Het is ook heel belangrijk dat ze van tevoren weten welke verwachtingen de lokale bevolking van hen heeft. Of ze daar scheidsrechter komen spelen of hulp moeten bieden."

Kruiwagen

Hetebrij bereidde de Dutchbatters voor op de uitzending naar voorma-

'Ik ben geen militair, ik kan geen bevelen ontvangen'

lig Joegoslavië. Hij ging zelf ook mee. In totaal zat de raadsman drieënhalf maand in de moslimenclave rond Srebrenica. Daarna ging hij op verlof en kwam vervolgens de enclave niet meer in. Toen de enclave viel, zat hij alweer ruim een maand in Nederland. Als we 'Srebrenica' aansnijden, begint Hetebrij sneller te praten. Er komt letterlijk een stroom verhalen op gang. Over de moslimvluchtelingen die zo arm waren dat ze van de vuilnisbelt aten. Over een kleine vluchtelingenmafia die zich op de zwarte markt ten koste van de meerderheid verrijkte. Over sommige moslims die baby's in de armen van de Dutchbatters duwden of oude vrouwtjes in een kruiwagen voor hun voeten neerzetten, toen ze op de vlucht sloegen voor de Serviërs. "Het is geen boek dat je kunt dichtslaan, je kunt het af en toe wegzetten. Pas sinds ik bij andere legeronderdelen geplaatst ben, kan ik het beter loslaten", zegt de raadsman. Hetebrij was gelegerd in het stadje Srebrenica zelf, bij de Bravo-compagnie van Dutchbat III. "Onze compound was een kleine fabriekshal. Daarin waren kamertjes gemaakt met wandjes van triplex. Ik had er mijn eigen kamertje, maar daar moet je je niet veel bij voorstellen. Ik sliep op een veldbed in mijn slaapzak. Ik had een tafel, een laptop en wat kleren." Hetebrij hielp de soldaten met hun dagelijkse activiteiten, hout hakken bijvoorbeeld ("we kwamen in januari aan, we hadden geen verwarming, alleen houtkacheltjes"). Hij moest proberen de drempel om bij hem aan te kloppen zo laag mogelijk te maken voor de Dutchbatters. "Kijk, mijn werk is voor negentig procent voorbereiding. Je moet de mensen leren kennen, ontzettend veel gesprekken met ze voeren. Je hoopt dan dat ze naar je toekomen als er echt iets aan de hand is. Dat deden ze ook. Sommigen vonden het bijvoorbeeld erg moeilijk dat ze niks van hun vriendin hoorden. Als ze belden, vielen ze aan de andere kant van de lijn stil. Het leven ging in Nederland gewoon door." De situatie in de enclave hield 'de jongens' zeker bezig. De armoede greep hen aan. Soms waren ze ook bang. Om te ervaren wat de

Dutchbatters meemaakten, liep Hetebrij met patrouilles mee. "Ik heb mij af en toe ook niet lekker gevoeld, bijvoorbeeld op de zwarte markt als al die blikken op ons gericht waren. Terug in de compound probeerde ik die angst aan de orde te stellen in groepsgesprekken. Die hadden bijna een *debriefing*-achtig karakter. Ik vroeg de soldaten: 'Wat gebeurde er precies? Wat ging er toen door je heen?'" Ik heb na een ongeluk ook eens al het betrokken medisch personeel bij elkaar geveegd. In het zuiden van de enclave was een commando op een mijn gelopen. Hij was zijn been kwijt. De chauffeur van de pantserwagen heeft hem daar met veel kunst en vliegwerk kunnen weghalen. Toen hij terugkwam in de compound, stond hij helemaal te *shaken*. Ik heb de chauffeur zijn verhaal laten vertellen aan het medisch personeel. Dat gaf hem niet alleen een uitlaatklep, maar ook de erkenning dat hij goed werk had geleverd."

Enorme chaos

Na de val van de enclave is er veel kritiek gekomen op de Dutchbatters. Afgelopen zomer dook in de media opnieuw het verhaal op dat ze bij de val van de enclave mogelijk twintig moslims hebben doodgereden met een pantserwagen. Hebben dat soort incidenten Hetebrij nooit in gewetensnood gebracht? "Mijn belang is altijd dat van de individuele militair uit Dutchbat III geweest. Dat gaat soms tegen het belang van de politiek of van de defensie-organisatie in. Toen de Dutchbat-veteranen terug in Nederland waren, moest ik ervoor zorgen dat ze zich zo goed mogelijk door de periode na de uitzending heen sleepten. Wat dat incident met de pantserwagen betreft: het ging om een situatie waarin Dutchbatters in een flits van een seconde een beslissing moesten nemen. Terwijl ze onder vuur van de Serviërs lagen, moesten ze zichzelf - ze waren met z'n zessen - en duizenden vluchtelingen met een pantserwagen in veiligheid brengen. De chaos was enorm. Verder wil ik niet op details ingaan. De jongens worden van de meest afschuwelijke dingen beschuldigd, terwijl ze te goe-

der trouw hebben gehandeld. Ik heb soms geworsteld met de terughoudendheid van Defensie naar de pers. Zolang de Dutchbatters hun ervaringen niet kwijt konden, kwamen ze niet aan verwerking toe. Het was vaak een gevecht tegen de eigen organisatie om meer openheid voor elkaar te krijgen. Op eigen initiatief hebben de Dutchbatters en ik voor Avro's Televisier bijvoorbeeld zelf dictafoonbandjes verzameld waarop geluiden stonden van de val. Daarop was te horen hoe groot de paniek was. Uiteindelijk stemde Defensie ermee in dat de bandjes in de openbaarheid kwamen."

Buitenstaander

Eén keer heeft Hetebrij tijdens de uitzending iets meegemaakt waarvan hij dacht 'dit kan echt niet door de beugel'. "Op de muren van de compound zijn er wel eens leuzen tegen de lokale bevolking gekalkt. Die heb ik laten verwijderen. Dat ik voor het belang van de individuele militairen sta, betekent niet dat ik dingen over mijn kant heb laten gaan. In zo'n geval sprak ik de betrokkenen erop aan." Het moeilijkste aan zijn werk is dat hij altijd een buitenstaander zal blijven. "Ik sta naast de militaire organisatie. Dat moet ook. Als ik mij als een officier zou gedragen, dan zou mijn functie haar bestaansrecht verliezen." Daar staat tegenover dat hij veel vrijheid heeft. Hetebrij is alleen verantwoordelijk aan de hoofd-raadsman van het leger en aan het Humanistisch Verbond. In principe kan hij doen en laten wat hij wil. "Na de uitzending naar Srebrenica heb ik zelf het initiatief genomen om de Dutchbatters in contact te brengen met Nieuw Guinea- en Indië-veteranen. Die zijn na hun uitzending ook niet als helden in Nederland ontvangen. De oudere veteranen voelden zich opeens weer nuttig, de jongeren kregen erkenning van hen. Dat heeft mij veel voldoening gegeven. Je helpt mensen tenslotte een plaats te geven aan heel existentiële ervaringen zoals machteloosheid, schuldgevoelens en angst."

Op Schiphol is het een ongeschreven regel om te zwijgen over zaken die zich binnenskamers afspelen.

Mens zijn in je beroep

Elke organisatie kent ze wel: gedragsregels, codes of protocollen. Vaak laten ze geen ruimte voor de waarden en normen van de werknemer zelf. In hoeverre kun je nog mens zijn in je beroep?

Leonie van den Schoor

De meest opvallende, bijna gênante tv-beelden van de verhoren van de Bijlmer-enquête-commissie waren wel die van El Al technicus Gaalman. Als een bang vogeltje gaf hij op fluisterton antwoord op de vragen die commissielid Rob Oudkerk op hem afvuurde. Handenwringend en slikkend gaf hij toe dat hij 'kisten' de lucht in had laten gaan die wegens achterstallig onderhoud eigenlijk niet hadden

mogen vertrekken. Ook vertelde hij dat hij soms onder druk van leidinggevenden toch maar een paraaf had gezet onder papieren van een transit-check. "Dan kon zo'n vliegtuig verder, maar zonder dat je er zelf achter stond."

De grondtechnicus wist zich in de verhoorbanken van de Eerste Kamer duidelijk geen raad met zijn positie. Hij zat klem tussen loyaliteit aan zijn werkgever en zijn eigen geweten.

Op Schiphol is het een ongeschreven regel om te zwijgen over zaken die zich binnenskamers afspelen. Daar heeft de *technicus* Gaalman zich al die jaren netjes aan gehouden. Maar in hoeverre botst dat zwijgen en zijn handelingen met de normen en waarden van de *mens* Gaalman?

"Iemand die ervoor kiest zich aan de regels te houden, is niet meteen amoreel", zegt René ten Bos, publicist en organisatie-adviseur bij Schouten & Nelissen in Zaltbommel. Ten Bos schreef een boek over hoe mensen in een organisatie omgaan met moraliteit. Daarbij richt hij zich met name op het vraagstuk van de morele autonomie. In hoeverre kunnen medewerkers naar eigen inzicht handelen? Of worden zij in een keurslijf van gedragsregels en codes gedwongen?

Keurslijf

Ten Bos: "Een werknemer duikt al gauw in de beschermende schoot van zijn organisatie. Hij verschuift de verantwoordelijkheid van zijn handelen ►

naar een hoger niveau. Hij heeft een houding van 'ik kan er ook niks aan doen'. Zo extrapoleert hij het hele gewetensproces van individueel niveau naar het niveau van de organisatie."

Wie in een bedrijf werkt, ziet zijn autonomie altijd en onvermijdelijk ondermijnd, stelt Ten Bos. Het maakt niet uit of iemand op een hoge of lage positie werkt, overal zijn er regels, codes of *mission statements* waar ze zich aan moeten houden. Veel werknemers laten zich hun autonomie afpakken. Dat is soms wel zo gemakkelijk en rustgevend voor het geweten, je kunt immers alles toeschrijven aan je baas. Ten Bos: "Door het instellen van collectieve regels halen organisaties en bedrijven de persoonlijke verantwoordelijkheid bij de werknemer weg. 'Jij hoeft er niet meer over na te denken, dat hebben wij al gedaan'. Dat noem ik heteronomie: een ander bepaalt de wet voor je." Autonomie heeft volgens Ten Bos niet zozeer te maken met onafhankelijkheid en zelfbeschikking, hij associeert het eerder met lef. "Autonome mensen durven het ergens mee oneens te zijn, durven tegen de stroom in te gaan. Ze hebben voldoende zelfvertrouwen om hun morele twijfel over bepaalde activiteiten naar voren te brengen." Een mooi voorbeeld is Euro-ambtenaar Paul van Buitenen, die eind vorig jaar - tegen alle ongeschreven regels in - de vuile was van de Europese Commissie buiten hing. Van Buitenen stuitte op belastend materiaal, waaruit zou blijken dat een aantal leden van de Europese Commissie aan 'vriendjespolitiek' heeft gedaan. Hij besloot zijn kennis daarvan naar buiten te brengen. Dit openbaar maken was *not done* en kwam hem op veel afkeuring van collega's en bazen te staan. Maar waarschijnlijk kan hij, in tegenstelling tot technicus Gaalman, nu wel met opgeheven hoofd door het leven gaan.

Zakgeld

Sandra Verberne is personeelsadviseur bij een instelling in de gezondheidszorg. Als zij voor een moeilijke keuze staat, probeert ze zo neutraal mogelijk te blijven en de regels van het vak te volgen. Toch kan ze niet ontkennen dat ze zich ook door haar gevoel laat leiden. Zoals in het geval van de Iraanse vrouw, die een interne opleiding bij de instelling volgde. Tijdens de opleiding krijgt de vrouw

een zakgeldtoelage. Dat bedrag is niet voldoende om haar man, een afgewezen asielzoeker uit Iran die ze in Nederland heeft leren kennen, van te onderhouden. Om uitzetting door de IND te voorkomen, moet ze kunnen aantonen dat ze een baan met minstens minimumloon heeft. Daarom vraagt ze bij de personeelsafdeling van de instelling of ze alvast een baan kan krijgen. Normaal gesproken kan dat pas als ze de opleiding van negen

'Je kunt toch r.
om mensen he
stofzuiger

maanden heeft afgerond. Hoewel de vrouw al een paar maanden naar volle tevredenheid functioneert, willen Sandra en haar collega's niet van de normale procedure afwijken. Wel schrijven ze een intentieverklaring: men is bereid haar onverwijld in dienst te nemen zodra ze klaar is met de opleiding. Als dat niet voldoende is, proberen ze iets te regelen met een Melkertbaan. Ook dat lukt niet en uiteindelijk neemt de vrouw een fabrieksbaantje aan en stopt ze met de opleiding. Bij haar vertrek biedt de instelling haar de garantie dat ze, zodra ze weer wil beginnen met de opleiding, voorrang krijgt boven andere kandidaten.

Sandra en haar collega's hebben veel actie ondernomen om de vrouw te helpen. Sandra: "Als het klikt met iemand, ben je toch bereid wat meer voor hem of haar te doen. Hoewel ik deze vrouw zelf nooit heb gezien, voelde ik me wel betrokken bij haar. Ik heb een zwak voor buitenlandse mensen, ze hebben het hier vaak toch al moeilijk. Daarom hebben ze bij mij al snel een streepje voor. Natuurlijk zijn er in het personeelswerk wel regels waaraan je je moet houden, maar die regels laten je toch nog ruimte. Zo kan je veel of weinig moeite voor iemand doen en toch keurig binnen de regels blijven. Het is niet zo dat ik voor de een alles doe en voor de ander niks, zo extreem liggen die verschillen niet. Ik probeer redelijk neutraal te zijn en blijf me altijd bewust van mijn gevoelens, zodat ze niet de overhand gaan krijgen. Stel ik vind iemand heel vervelend, dan moet ik me er toch voor inzetten, want dat is gewoon onderdeel van mijn werk. Tenslotte moet iedereen een eerlijke kans krijgen."

Dwingende kracht

Sandra probeert haar eigen gevoel zoveel mogelijk te scheiden van haar werk. Afstand bewaren en objectief zijn is nodig om professioneel te werk te gaan. Marjolijn Gelauff, UvH-medewerker en staffunctionaris bij de Stichting Maatschappelijk Welzijn in Geldrop, denkt er anders over. Volgens haar kunnen persoonlijke betrokkenheid en professionaliteit juist heel goed samen gaan. "Sterker nog, in mensgerichte beroepen vormt

betrokkenheid juist de basis voor het professioneel uitoefenen van je vak. Pas als een maatschappelijk werker zich betrokken voelt bij een cliënt, kan hij goed helpen."

Organisaties moeten medewerkers de ruimte geven voor persoonlijke gevoelens en betrokkenheid, vindt Gelauff. Zelf doet ze dat in een wekelijks teamoverleg bij SMW. Elke dinsdagochtend bespreekt Gelauff met haar team maatschappelijk werkers de nieuw aangemelde cliënten. "Wat is je indruk van iemand? Denk je dat we hem of haar iets te bieden hebben? Over die vragen is er tijdens de analyse van het verhaal van de cliënt altijd discussie. Als organisatie moet je daar ook de gelegenheid toe bieden. Niet dat we zomaar afgaan op

'Autonome mensen hebben voldoende zelfvertrouwen om hun morele twijfels naar voren te brengen'

een gevoel dat een maatschappelijk werker bij een nieuwe cliënt heeft. De uiteindelijke keuze moet je wel aan cliënt en collega's kunnen verantwoorden. Dat vergt een continue reflectie op je eigen handelen. We krijgen hier bijvoorbeeld veel mensen die met schuldproblemen kampen. De vraag is: welke hulp kan je wel en niet bieden? Is die keuze gebaseerd op de werkelijke nood van iemand? Of op zijn dwingende overtuigingskracht? Of op de sympathie die je wel of niet voor iemand kunt opbrengen?"

Voor maatschappelijk werkers bestaat er een code, maar die geeft hen wel de ruimte voor eigen verantwoordelijkheid. De persoonlijke afweging blijft een rol spelen. Anders is het in beroepen die werken met strikte protocollen, zoals in de medische wereld en de gezondheidszorg vaak het geval is. Gelauff: "Ik ben eens een avondje meegelopen met mensen in de thuiszorg. Daar zie je dan hoe de verzorgenden mensen die slecht ter been zijn in alle haast naar bed moeten helpen, hoe ze telkens weer met pijn in het hart die deur

achter zich dicht trekken in de wetenschap dat die oudere de hele nacht alleen zal zijn met een alarmbel naast zich. Wat doet dat met die verzorgenden? Hoe is het voor hen om dat telkens weer te moeten doen? Een verzorgende zei: je kunt toch niet om de mensen heen stofzuigen? Het werk vraagt om een soort afstomping. Als je zo structureel onder druk werkt, moet je wel onverschillig worden. Maar daardoor raak je wel iets van jezelf kwijt."

Weckpot

Gelauff heeft vertrouwen in de inzet van mensen. Een protocol kapt veel van die ijver af. "Dan krijg je een broodroostermodel: sneetje brood erin, zoveel minuten roosteren, komen ze er allemaal mooi gebruid uit. Je kunt mensen niet programmeren op basis van methoden en technieken, dan mis je iets aan de uniciteit van de mens. Ze moeten zichzelf kunnen blijven in hun werk."

Er bestaan geen vuistregels die werknemers vertellen hoe ze moeten handelen in welke gevallen, vinden zowel René ten Bos als Marjolijn Gelauff. "Het 'goede' kan niet universeel worden beslist, dat moet je per geval bekijken." Elke keuze gaat gepaard met twijfel. Hoe organisaties ook hun best doen die twijfel uit te bannen door het instellen van regels, die onzekerheid blijft altijd bestaan. En dat is helemaal niet erg, zegt René ten Bos. Integendeel, twijfel is juist essentieel. "Twijfel wordt vaak gezien als een zwakte, maar voor mij is het een kracht. Het is juist goed als mensen op hun werk twijfelen, dat stimuleert de discussie. Zodra je bedrijfsethiek probeert te verankeren in normen en regels, sluit je discussie uit. Twijfel wordt dan weggestopt in een soort weckpot. Dat streven naar standaardopvattingen is een buitengewoon trieste zaak. Dan krijg je schijnobjectiviteit."

Ten Bos kan het krachtig aanbevelen om eigen keuzes te maken. "Iedereen moet voor zichzelf uitzoeken wat het beste is. In wezen ben je aan jezelf uitgeleverd. Dat kan angstig zijn, maar aan de andere kant geeft het wel veel mogelijkheden als je zelf mag nadenken."

Stedenbouwer Ashok Bhalotra:

'We zijn allemaal

Architect en stedenbouwer Ashok Bhalotra is vooral bekend als ontwerper van Kattenbroek, de veelkleurige Amersfoortse wijk die begin jaren negentig een einde maakte aan de Nederlandse soberheid in de stedenbouw. 'Een stad is van de bewoners. Het mooiste is wanneer de kanten vitrages en de tuinkabouters verschijnen.'

Tijs van den Boomen

Nog steeds kan Ashok Bhalotra (55) zich kwaad maken over de lekkende tenten waarin asielzoekers afgelopen herfst werden ondergebracht. "In het journaal vertelde staatssecretaris Cohen dat het onmogelijk was om snel geschikte huisvesting neer te zetten. Meteen na het journaal kwam een reclame van portocabins: duizend vierkante meter kantoorruimte binnen een week. Daar word ik zo verdrietig van. Nog erger vind ik dat er uit de architectenwereld een oorverdovende stilte volgde, terwijl we al sinds de jaren zestig ervaring hebben met instant cities. Maar ik denk ook: waarom moet nu juist ik mijn mond opentrekken, ik heb geen zin om beroepsallochtoon te worden." Toch begon hij met Wytse Patijn, de Rijksbouwmeester en sinds een half jaar mededirecteur van

Bhalotra's architectenbureau, ideeën te verzamelen over tijdelijke opvang. "We willen vanuit de vakwereld een bijdrage leveren. Bovendien is het stedenbouwkundig heel interessant."

Aan de muur van zijn werkkamer hangt een fleurig schilderij met cirkels, kronkellijnen, ovalen. Een abstract werk op het eerste gezicht, maar in werkelijkheid de eerste plattegrond van de Amersfoortse nieuwbouwwijk Kattenbroek. Bhalotra maakte eind jaren tachtig de stedenbouwkundige opzet voor deze veelvormige en kleurrijke wijk, aan de invulling werkten veertig verschillende architectenbureaus mee. De wijk sloeg in als een bom: een inderhaast opgericht excursiebureau leidde in vijf jaar tijd veertigduizend mensen rond. Sindsdien is Bhalotra een veelge-

vraagd architect en stedenbouwkundige. Hij schetste onder andere een nieuwe structuur voor de Bijlmermeer en ontwierp nieuwe wijken voor Almere, Breda en Dordrecht. Masterplannen maakte hij voor een groot eiland voor de kust van Den Haag en een tweede luchthaven bij Bangkok. Ook kleinere opdrachten prijken op zijn oeuvre, zoals de Infoduin, een merkwaardig paviljoen op het voormalig werkeiland Neeltje Jans en de uitbreiding en modernisering van Madurodam.

New Delhi

Ashok Bhalotra komt uit een liberale, welgestelde Indiase familie in de stad Gujrat. Na het vertrek van de Engelsen in 1947 viel zijn geboortestad aan Pakistan toe. De onafhankelijkheid ging gepaard met bloedige onlusten.

grensbewoners'

Miljoenen hindoes vluchtten uit het islamitische Pakistan naar India. De ouders van Ashok waren al voor de onafhankelijkheid verhuisd naar New Delhi, de rest van de familie kon ternauwernood met de laatste trein

vluchten. “In onze tuin stonden twintig tenten waarin heel onze familie bivakkeerde. Heel vreemd: we waren zelf emigranten en boden tegelijk opvang.” Als klein jongetje was hij getuige van

een moord die zijn leven ingrijpend kleurde. In heel India namen hindoes wraak voor de moordpartijen in Pakistan. Jonge hindoes staken het huisje van de bewaker van de islamitische begraafplaats tegenover

Bhalotra's huis in brand. "Ik kon net over de vensterbank kijken. Struikelend vluchtte de oude man zijn hut uit. Een van de jongens hief zijn zwaard en sloeg zijn hoofd af. Als ik aan religieuze twisten denk, waar ook ter wereld, vermenigvuldig ik dit beeld met honderdduizend, met een miljoen."

Bhalotra groeide op in een kosmopolitische omgeving: verschillende geloven en talen leefden in New Delhi door elkaar. Zijn familie behoort tot de Arya Samaj, een achttiende eeuwse

'Ik moet wel geloven in de maakbaarheid van de samenleving, ik maak tenslotte steden'

tak van het hindoeïsme die afbeelding van goden verbiedt en zich verzet tegen het kastenstelsel. "Thuis mochten we zelf weten of en wat we geloofden. Ik heb ook de Koran en de Bijbel bestudeerd, heel interessant, maar ik ben niet gelovig. De waarden van de Arya Samaj spreken me nog steeds aan, maar ook zij hebben hun dynamiek verloren en zijn een institutie geworden. In hun tempel staat een foto van de oprichter, dan kan ik niet laten te vragen waarom hij wel mag worden afgebeeld.

Thuis debatteerden we veel, dat mis ik hier. Nederlanders zijn bang voor het debat, ze denken meteen dat je ruzie maakt. En ze vinden dat je consequent moet zijn, dus dat je niet van standpunt mag wisselen om jezelf steeds kritisch te blijven ondervragen."

Dat Ashok Bhalotra architect werd is toeval. Aanvankelijk studeerde hij wiskunde, "een prachtige abstracte wetenschap". Na een jaar werd hij van de universiteit verwijderd wegens politieke activiteiten. Een kennis raadde hem architectuur aan, dat was een combinatie van wiskunde en tekenen, zijn grote hobby. Hij haalde zijn toelatingsexamen, maar tegelijk werd hij ook aangenomen op de filmacademie. "De filmacademie stond in de buurt van Bombay. Ik koos architectuur omdat dat in New Delhi was, waar mijn familie en vrienden woon-

den. Anders was ik nu waarschijnlijk filmer, nog steeds is film een grote passie."

Parijs

Als 23-jarige ging hij in Koeweit werken, hij ontwierp het vliegveld van Dubai en verdiende geld als water. Omdat hij zich in cultureel opzicht doodverveelde, kocht hij met vrienden een Volkswagenbusje en begon een reis naar Europa. "Op een regenachtige middag stonden we hier in Rotterdam op Zestienhoven, we hadden tickets om via Londen naar New York te vliegen. En plots dacht ik: ik wil helemaal niet naar New York, ik wil naar Parijs. Ontsteldenis bij mijn vrienden, woede, tranen. Maar ik hield voet bij stuk, liep de luchthaven weer uit, schroefde de Koeweitse nummerplaten weer op het busje en ben naar Parijs gegaan. De eerste drie maanden in Parijs heb ik in dat busje gewoond."

Al snel verzeilde hij in het Nederlandse kunstwereldje in Parijs. Cobra werd een belangrijke inspiratiebron. "Waarom ik juist naar Parijs wilde? Vanaf mijn jeugd zweefden me twee Europese steden voor ogen: Venetië en Parijs. Maar het was niet alleen de romantiek die me trok, ik wilde ook mijn opleiding verbreden, ik was te angelsaksisch georiënteerd." Nog steeds is Parijs zijn favoriete stad. Nostalgie speelt daarbij een rol, geeft hij grif toe, maar ook de veelzijdigheid van de stad. "In Parijs kun je steeds nieuwe dingen ontdekken. Het is een boek dat je nooit kunt uitlezen, onder elke laag zit weer een nieuw mysterie." Met Berlijn en Londen heeft hij weinig affiniteit. En Amsterdam? "Och Amsterdam, dat is toch geen stad."

Kattenbroek

In 1971 kon Bhalotra een jaar gast-docent worden aan de Technische Hogeschool Delft. Hij greep de kans, aanvankelijk tegen de zin van zijn vrouw, een Nederlandse die hij in Parijs had leren kennen en die niet terug wilde naar "dat kneuterige landje". Maar het beviel Bhalotra prima in Nederland, en ze bleven. Naast zijn docentschap werkte hij bij het Rotterdamse architectenbureau Kuiper Compagnons. Zijn ster steeg

langzaam. Eind jaren zeventig was hij betrokken bij de reorganisatie van het bureau. De eigenaren werden uitgekocht en het bedrijf werd ondergebracht in een stichting. "We hebben geen aandeelhouders, alle honderd-zestig medewerkers zijn in loondienst. Ik ook. Daardoor voelt iedereen zich betrokken bij het bedrijf."

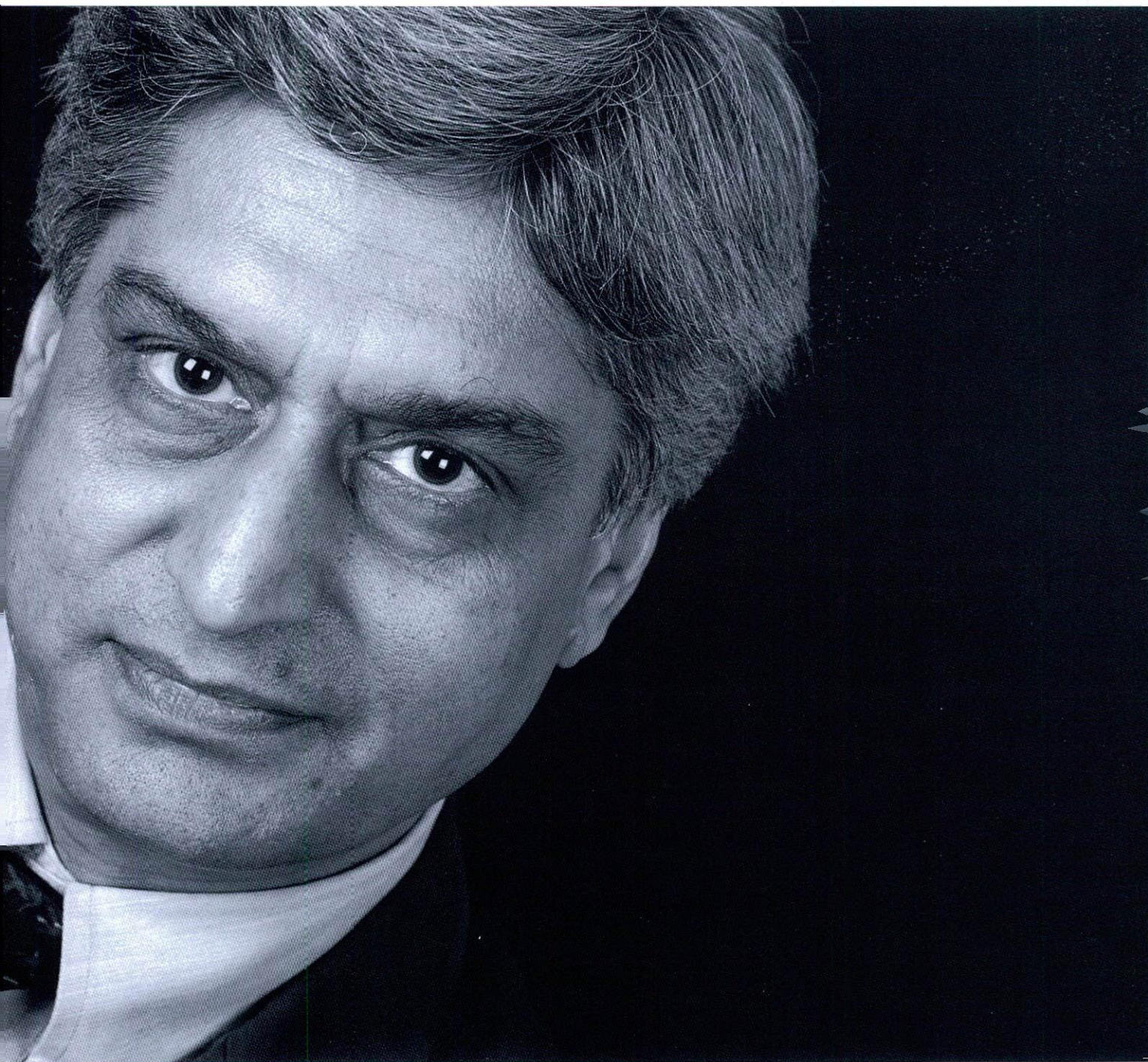
Bhalotra begint altijd met associaties en abstracte schetsen: "Ik teken graag en veel. Het behoedt me voor de functionalistische aanpak om op het eerste vel papier de wegen te tekenen,

FOTO CHRIS PENNARTS

op het volgende vel de parkeerplaatsen, en op weer een volgende vel het winkelcentrum. Op het laatst heb je zeven lagen op elkaar en dan tover je het konijn uit de hoge hoed. Helaas is het konijn tegen die tijd dood. Alles is er, alles klopt, maar je krijgt er geen vlinders van in je buik, want die staan niet in de planning.” Om te zorgen voor vlinders begint Bhalotra met beelden. Bij de Amersfoortse wijk Kattenbroek was dat bijvoorbeeld de Stille Steeg. “Ik denk daarbij aan een stil straatje, je

hoort iemand aankomen uit een zijstraat maar je ziet hem nog niet. Met je zwemspullen onder je arm loop je naar zee. Zo bedacht ik dat aan het einde van de Stille Steeg een vijver moest komen. Op kantoor werken we beelden steeds verder uit, we nodigen andere architecten uit, houden workshops, en langzaam vallen de puzzelstukjes op hun plaats.” Een nieuwe stad heeft geen geschiedenis. “Met beelden simuleer je tijdens het ontwerpproces een geschiedenis. Neem de Hof der Liefde in

Kattenbroek: de architect van die woningen reageerde op mijn beeld met romantische daken die met hun geborgenheid voor intimiteit zorgen. En met Het Masker wilde ik de architecten van die straat dwingen om een masker op te zetten, om het onderste uit de kan te halen. Dat is gelukt, er is in die straat een hoop energie en durf vrijgekomen.” Projectontwikkelaars reageren nogal eens korzelig op zijn aanpak. “Ik sta met beide benen op de grond, zeggen ze dan, vertel maar wat ik waar moet

bouwen. Maar met die benen moet je soms ook een dansje maken. Jan Meijrink was zo'n projectontwikkelaar. Uiteindelijk was juist hij degene die voor de groep seniorenwoningen bij het winkelcentrum de naam Hof der Gedachten bedacht. Blijkbaar werkt mijn aanpak aanstekelijk." Met zijn metaforen stimuleert Bhalotra de fantasie. Maar eenmaal gesteld tot straatnaam kan zo'n beeld ook beklemmend werken. Iemand bij je thuis uitnodigen op Hof der Liefde 5 is aardig als je verliefd bent, maar voor een zakelijke afspraak is het wat merkwaardig. "Mijn metaforen zijn de steigervan van de stad, op het moment dat de stad klaar was, hadden ze wat mij betreft weg gemogen.

De stad is tenslotte van de bewoners, zij moeten de boel ontvoeren. Het mooiste is wanneer de kanten vitrages en de tuinkabouters verschijnen." Naast bewondering oogstte Bhalotra's ontwerp ook kritiek: het werd bestempeld als Efteling en als Disneyland. Bhalotra haalt zijn schouders op: "We kunnen van Disneyland een hoop leren: hoe maak je een entree voor een wijk, hoe zet je een koepel op een gebouw. Maar in Europa kijken we nog steeds met *dédain* naar alles wat uit Amerika komt. Terwijl alle sprookjes van Disney oorspronkelijk Europees zijn. We moeten ons verleden opnieuw ontdekken."

Bijlmer

Koken is een grote liefhebberij van Ashok Bhalotra. Die bezigheid bevredigt zijn zinnelijke kant: "Ik houd van de alchemie van smaken en kleuren die nieuwe smaken en kleuren voortbrengt." Ook belangrijke wendingen in zijn leven hielden verband met eten. Toen hij hals over kop naar Parijs afreisde, kende hij daar alleen een stel dat hij op een Grieks strand had aangesproken omdat hun barbecue zo lekker rook. Zijn vrouw leerde hij in Parijs kennen op een terrasje waar zij een tosti zat te eten: Ashok vroeg om een hapje. Ook in Bhalotra's werk spelen etenswaren en geuren een rol. Toen hij werkte aan de herstructurering van

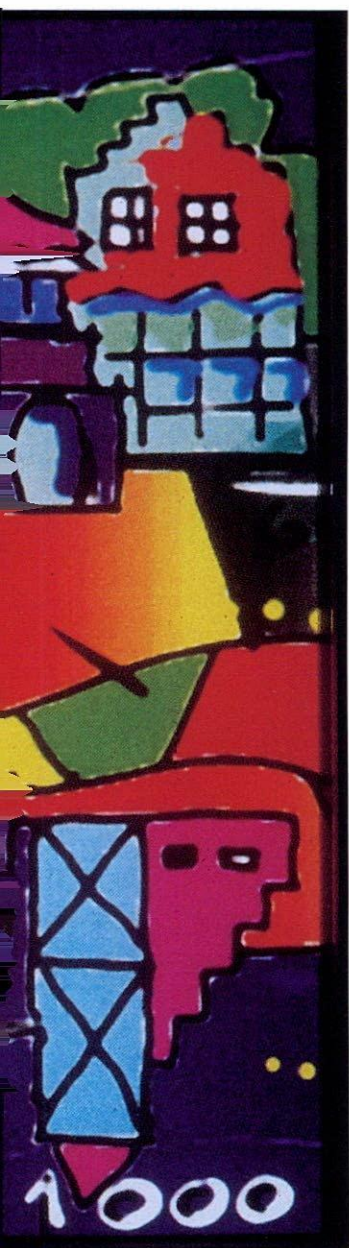

FOTO: KUIPER COMPAGNONS

de Bijlmer, was hij op een avond ver-
vaald in een van de 'megaflats'.
Ergens op de tiende verdieping rook ik
verlijk eten, er zat een kruid in dat ik
et kon thuisbrengen. Ik belde aan, de
ur ging wantrouwig op een kier. Er
eek een illegaal restaurant te zitten.
an word je je ineens bewust van de
otentie van die wijk, van het optimis-
e.”
e grootste tegenstrevers van Bhalotra
jn de functionalisten, de stroming die
ortkwam uit het modernisme van de
ren twintig en die alles terugbracht tot
rogramma's, stromen, functies. “Zij
rschaffen zich een alibi met de redene-
ng: 'Wij zetten alleen alle eisen op een
jtje en vertalen die in een stedenbouw-
indig plan.' Ze claimen schone han-

den, alsof dingen er niet anders uit
kunnen zien dan zoals zij ontwer-
pen.” Een architect moet een kamele-
on zijn, vindt Bhalotra. “Voor veel
vakbroeders is dat vloeken in de kerk,
maar ik vind dat je je de kleur van de
samenleving, van het landschap, van
de economie eigen moet maken. Het
is onzin om je eigen kleur centraal te
stellen, om je te verliezen in autono-
mie.”

“Natuurlijk kom ik zelf ook voort uit
het modernisme, dat kregen we in
New Delhi met de paplepel ingegoten.
Maar je moet dat overwinnen, jezelf
'ontscholen', zoals Ivan Illich al in de
jaren zeventig schreef. Functionalist
doen niets anders dan hun theorie uit-
rollen en zeggen: dit is een gebouw,
dit is een stad. Vergelijk het met de
taal: als een schrijver niets doet dan
het abc opschrijven plus de regels van
de grammatica, dan heb je een onlees-
baar boek. Bij de grammatica begint
het pas, daarmee ga je je eerste brief
schrijven. Nog een niveau hoger ligt
de liefdesbrief en de ultieme taaluiting
is het gedicht. De taal is daar bevrijd
van zijn regels. Zo ver hoop ik ooit te
komen met mijn architectuur, dat is
mijn droom.”

Nog altijd gelooft Bhalotra in de
maakbaarheid van de samenleving:
“Ik moet wel, ik maak ten slotte ste-
den. Natuurlijk is het niet zo dat een
bepaalde stad een bepaalde samenle-
ving tot stand brengt. Dat dachten de
ontwerpers van de Bijlmer wel. Een
utopische, egalitaire wijk: iedereen
dezelfde flat, dezelfde galerij, hetzelfde
uitzicht. Niet de wijk is mislukt,
zeggen de functionalisten achteraf,
maar de samenleving. Terecht betoogt
Hans Achterhuis dat utopieën gevaar-
lijk zijn, omdat ze uiteindelijk autori-
tair zijn.”

Voor de vernieuwing van de Bijlmer
maakte Bhalotra in 1996 een struc-
tuurvisie. Een deel van de flats wilde
hij slopen, er zou een *Straat van 1000*
Culturen komen en een *Kleurrijk*
Lint; het Bijlmerpark zou veranderen
in een meer met wooneilanden. “Mijn
uitgangspunt is: eerst geven, dan
nemen. Dus eerst laagbouw voor de
flatbewoners, dan pas slopen.”
Officieel is Bhalotra's plan aangenomen,
maar de uitvoering is in het slop
geraakt. “Bij de presentatie van mijn

plannen merkte ik al lauwe reacties
van de wethouders en de ambtelijke
top. De macht van het modernisme is
nog steeds niet gebroken. Wethouder
Stadig keek me glazig aan toen ik
vroeg of er wel iemand behoefte had
aan een nieuwe structuur. 'Ik niet', zei
hij. En een hoogleraar economie zei:
'Ach meneer Bhalotra, elke stad heeft
zijn eigen *bidonville*'. Ik dacht, ik kan
gewoon weglopen, maar dit is te
belangrijk, ik moet doorbijten om de
Bijlmer haar optimisme en hartstocht
terug te geven.”

Grens

Optimisme kan Bhalotra niet ontzegd
worden. “We leven in een tijd van
onzekeerheid en chaos. Prachtig! De
val van de Muur maakte een definitief
einde aan de ideologieën, de economie
is losgezongen van de natiestaat,
machtsevenwichten zijn verstoord. Dit
is het begin van een eeuw van twijfels.
Natuurlijk heeft dat ook gevaarlijke
kanten, maar ik geniet vooral van de
mogelijkheden die deze anarchistische
situatie biedt. We zijn allemaal grens-
bewoners geworden, iedereen leeft
wel op een grens. De grens van lan-
den, van regio's, economieën, cultu-
ren, landschappen, dromen. Het is
een voorrecht om grensbewoner te
zijn, een grens biedt mogelijkheden. Je
kunt heen en weer, de voordelen van
beide kanten benutten. De grensbe-
woner bij uitstek is de smokkelaar: hij
overbrugt de grens, maakt er gebruik
van, ondergraft hem.”

Misschien wel zijn dierbaarste project
is een kluitje sociale woningbouw in
Nieuwland, een andere nieuwbouw-
wijk in Amersfoort. “Het steden-
bouwkundig plan was klaar, het
wijkcentrum getekend en berekend en
toen heb ik op het allerlaatste
moment op het platte dak veertien
woningen getekend met een huur van
450 gulden per maand. Als een
smokkelaar heb ik ze op een plek
gezet waar normaal alleen peperdure
penthouses komen. Tegen de project-
ontwikkelaar zei ik dat de grond en
het dak toch al financieel gedekt
waren, ook de gemeente liet zich
overtuigen. Dat op de mooiste plek-
ken ook arme mensen kunnen
wonen, is misschien wel de grootste
verworvenheid van Nederland.”

'Angst werkt net a

Nederlanders maken zich steeds meer zorgen over hun veiligheid. Vooral zinloos geweld boezemt veel mensen schrik in. Daartegen kun je je immers niet verweren? Niets is minder waar, meent Wilma Jansen van het Landelijk Steunpunt Zelfverdediging. 'Vergis je niet in de kracht van een zelfbewuste uitstraling.'

Caroline Hanrath

Telkens als er in de media verhalen over geweldsdelicten verschijnen, rinkelt de telefoon op het Landelijk Steunpunt Zelfverdediging in Maarn. Veel bellers willen informatie over een cursus zelfverdediging. Anderen willen hun eigen ervaringen met geweld kwijt die door het nieuws weer zijn komen boven drijven. "Met name berichten over het zogenaamde zinloze geweld versterken bij veel mensen het gevoel van onveiligheid en kwetsbaarheid," vertelt Wilma Jansen van het steunpunt. "Ze durven nauwelijks nog op straat geld te pinnen of 's avonds de

deur uit te gaan. Vooral vrouwen en ouderen blijven om die reden steeds vaker thuis."

Uit recent onderzoek van de Tilburgse universiteit blijkt dat 61 procent van de 1750 ondervraagden bang is om mikpunt te worden van zinloos geweld. De antwoorden waren heel eenduidig en lieten geen enkel verschil zien tussen jong en oud, mannen en vrouw, stads- of plattelandsbewoners. Het zijn dus niet langer alleen de oudere vrouwen die zich kwetsbaar voelen.

Wilma Jansen geeft al vijftien jaar zelfverdedigingslessen. Behalve op

fysieke training richt ze zich tijdens haar cursussen ook op mentale weerbaarheid. Een cursus begint met een zelfonderzoek. Deelnemers gaan bij zichzelf te rade waarvoor ze precies bang zijn, ontdekken wat angst met hen doet en leren vervolgens hoe ze hiermee moeten omgaan. "Uit dergelijke sessies blijkt dat angst grotendeels is gebaseerd op irrationele gevoelens. Zo vertelde een van de cursisten dat ze 's avonds haar fiets niet in de schuur durfde te zetten. De schuur grenst aan een onverlichte weg. Hoewel haar nog nooit iets overkomen is, is ze bang dat iemand

FOTO: MARCEL VAN DEN BERGH / HH

haar in een donker hoekje staat op te wachten. Toen ze haar probleem in de groep voorlegde, vroeg een medecursist waarom ze dan geen lichtcel aanbracht. Aan die mogelijkheid had ze nog nooit gedacht. Mensen staan zichzelf niet toe een logische oplossing te bedenken. Bewust of onbewust gaan ze ervan uit dat ze de situatie niet kunnen veranderen, er geen invloed op hebben. De angst overwint het dan van de rede. Deze vrouw is echt geen uitzondering. Enige tijd geleden gaf ik een cursus aan medewerkers van consultatiebureaus voor alcohol en drugs over

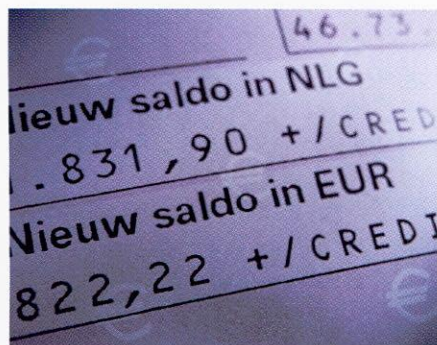
omgaan met agressieve cliënten. Uit de gesprekken bleek dat een groot aantal van hen zich voortdurend onveilig voelde omdat de behandelruimtes niet voorzien waren van een nooduitgang. Een cliënt die door het lint gaat, kan gemakkelijk de deur blokkeren, voor de hulpverlener is er dan geen uitweg mogelijk. Die dreiging is gemakkelijk op te heffen door bijvoorbeeld een muur door te breken. Heel simpel. Toch was niemand eerder op dit idee gekomen.”

Rechttop

Natuurlijk kun je je eigen woon- of

werkomgeving zodanig inrichten dat deze op een aantal punten veiliger wordt. Maar dat geldt niet voor de straat. Wilma Jansen geeft toe: aan het feit dat er mensen rondlopen die beroven, verkrachten of iemand in elkaar schoppen, verander je uiteraard niets. “De kans dat je een dader tegen het lijf loopt valt niet uit te sluiten. Maar de kans dat je ook daadwerkelijk slachtoffer wordt, kun je wel zo klein mogelijk houden. Ten eerste door niet te laten zien dat je bang bent. Iemand die op straat een angstige, onzekere houding aanneemt zal eerder slachtoffer worden dan

Het duurt vanaf nu nog drie jaar voordat de eerste euromunten en -bankbiljetten over de toonbank gaan. Toch

moet altijd delen door de officiële koers. Een bedrag van f 7,50 omrekenen naar euro's moet dus altijd als volgt geschieden: $f 7,50 : 2,20371 = \text{€ } 3,40335$. Afgerond is dat € 3,40.

kunt u de euro nu al tegenkomen, op uw bankafschriften bijvoorbeeld.

De waarde van de euro is bekend

We weten nu precies hoeveel de euro waard is, namelijk 1 euro is f 2,20371. Alle berekeningen tussen euro en gulden moeten met behulp van deze officiële koers in vijf cijfers achter de komma worden gemaakt, omdat er anders afrondingsverschillen kunnen ontstaan. Alleen te betalen of te ontvangen eindbedragen mogen worden afgerond op twee cijfers - eurocenten dus. De rechtsgeldige en officiële waarden van de valuta van de deelnemende eurolanden staan in het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen.

Omrekenen van euro's naar guldens

Uitgangspunt vormt altijd de koers van 1 euro. Dus om euro's om te rekenen naar guldens wordt het aantal euro's vermenigvuldigd met de officiële koers. Bijvoorbeeld $\text{€ } 3,- = 3 \times f 2,20371 = f 6,61113$. Afgerond wordt dit f 6,61. Bij betaling in contante guldens wordt dit bedrag afgerond op stuivers, dus f 6,60.

Omrekenen van guldens naar euro's

Wie van guldens naar euro's wil omrekenen,

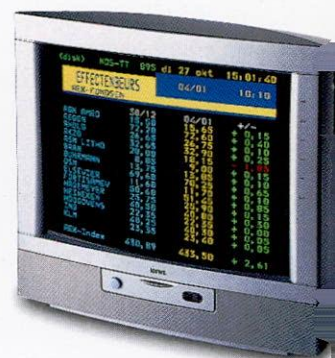
We weten nu de euro waard is komt hij in uw

Vanaf wanneer kan ik contant betalen met euro's?

Vanaf 1 januari 2002 kunt u contant betalen met euro's. Maar u kunt de euro al tegenkomen. Om u alvast te laten wennen aan de nieuwe munt vermelden banken, bedrijven en instellingen eindbedragen zowel in guldens als in euro's.

De handel op de beurs nu al in euro's

In Nederland en in alle andere landen die meedoen aan de euro is de beurs op 4 januari 1999 volledig over-

De euro wordt van

gegaan op de euro. De handel op de effecten- en optiebeurs gebeurt in euro's, alle noteringen zijn in euro's en de index wordt berekend in euro's. Ondanks deze veranderingen hoeft

2,20371

exact hoeveel Op 1 januari 2002 portemonnee.

zelf geen actie te ondernemen. Uw beleggingsverkeer kan gewoon via uw guldensrekening blijven lopen. Uw bank zorgt gratis voor de conversie van guldens in euro's en andersom. U hoeft dus geen aparte eurorekening te openen.

Moet ik mijn bankrekening al laten omzetten?

U hoeft niets te doen. Uw bank regelt alles. Vanaf januari 1999 geven de banken op uw afschriften uw saldo zowel in euro's als in guldens weer, zodat u alvast kunt wennen aan de komst van de euro.

Pas op 1 januari 2002 zal de bank alle girale tegoeden uitsluitend in euro's vermelden.

Hoe zit het met de euro wat de belastingen betreft?

Vanaf nu kunt u zelf kiezen of u over de belastingjaren 1999, 2000 en 2001 belastingaangifte in guldens of in euro's doet. Voor bedrijven kan deze faciliteit soms aantrekkelijk zijn. Op het belastingaangifteformulier staat de keuzemogelijkheid uitgelegd. Pas vanaf het belastingjaar 2002 moeten alle aangiften in euro's worden gedaan.

Wilt u meer informatie?

Het Nationaal Forum voor de introductie van de euro zorgt ervoor dat de overgang van gulden naar euro zo soepel mogelijk verloopt. In dit forum zitten vertegenwoordigers van grote maatschappelijke organisaties in Nederland: consumenten, werkgevers, werknemers, de financiële sector en de overheid. U kunt er terecht met uw vragen over de euro.

Wilt u meer informatie?

Bel dan gratis de Eurolijn: 0800-1521
(ma.-vr. van 9.00 - 21.00 uur).

U kunt ook de Eurosite bezoeken: www.euro.nl

Of haal de folder bij postkantoor of bibliotheek.

ons allemaal.

Het Nationaal Forum voor de introductie van de euro

FOTO: JAN BOGAERTS / HH

iemand die rechtop loopt en zelfverzekerd overkomt. Vrouwen en ouderen hebben het imago van kwetsbaarheid. Maar ook bij deze categorie potentiële slachtoffers zal de dader onderscheid maken en kijken wie het meest geschikt is.”

Tijdens de lessen leren cursisten hoe ze hun angst onder controle kunnen krijgen. Daarvoor moeten ze zichzelf eerst helemaal onder de loep nemen. Want angst en onzekerheid hebben voor een groot deel te maken met het beeld dat iemand van zichzelf heeft. Jansen: “Mensen die zichzelf altijd in dienst stellen van anderen en nooit iets voor zichzelf opeisen, zullen moeite hebben om grenzen te stellen aan andermans gedrag. Vooral bij oudere vrouwen zie je dat vaak. Ze hebben zich vroeger te veel laten opslokken door hun gezin, ze hebben zich letterlijk en figuurlijk aan de kant laten duwen. In de cursus leren we vrouwen zichzelf centraal te stellen en zich de moeite waard te vin-

den. Iemand die zichzelf respecteert zal ook eerder voor zichzelf durven opkomen.”

Dat zelfrespect echt voldoende is om verkrachters of tasjesdieven op een afstand te houden, hoor je Jansen niet zeggen. Elke vrouw kan natuur-

*Een houding van
'dit pik ik niet' doet
wonderen*

lijk terecht komen in een vervelende of zelfs bedreigende situatie. Bijvoorbeeld doordat iemand haar in een donker steegje de weg verspert of achtervolgt. Maar iemand die in het dagelijkse leven goed haar grenzen weet aan te geven zal dat volgens Jansen ook op straat, in een bar of een discotheek kunnen. “Een houding van ‘dit pik ik niet’ doet in veel gevallen wonderen.”

Ook als er een groepje van vier mannen om je heen staat?

“Hoe je in zo’n situatie moet reageren is van veel factoren afhankelijk. Het allerbelangrijkst is om niet in paniek te raken. Angst werkt net als gif. Het heeft een verlammende uitwerking en ontnemt iemand de mogelijkheid om te kunnen reageren. Wat natuurlijk ook de bedoeling is van de dader, op die manier krijgt hij de kans om toe te slaan. Wie echter kalm blijft en zich niet bij voorbaat laat intimideren heeft de situatie beter in de hand. De overtuiging dat niemand het recht heeft om jou tegen te houden, straalt je dan ook uit. Elke actie die je daarna onderneemt - of je nu een grapje maakt, keihard begint te roepen of een flinke klap uitdeelt - zal daardoor een maximaal effect sorteren.”

Prooi

Vooral mannen worden slachtoffer van geweld op straat. Ze hebben te

maken met een ander type dader dan vrouwen. De meeste daders die vrouwen aanvallen zullen niet snel met een man op de vuist gaan. Verkrachters, aanranders of tasjesdieven zijn uit op macht of geld. Ze willen zelf zo min mogelijk risico lopen en zoeken daarom een makkelijke prooi uit. Bij steekpartijen of andere vormen van zinloos geweld is altijd sprake van een uit de hand gelopen conflict waarin beide partijen uit zijn op hun gelijk. Jansen: "Dat zie je bijvoorbeeld veel in verkeerssituaties, in cafés en bij burenruzies. Het begint met een woordenwisseling die uitloopt op een ruzie en vervolgens escaleert in een steek- of schietpartij. Zo'n escalatie kan in veel gevallen worden voorkomen als een van de partijen bereid is om op tijd in te binden."

Dat heeft dus niets met gebrek aan weerbaarheid te maken?

"Niet in die zin dat je je assertief moet opstellen. Een al te zelfbewuste houding werkt in dergelijke situaties juist als een rode lap op een stier. Maar je kunt er wel voor zorgen dat je niet in zo'n conflict wordt meege-

'Een al te zelfbewuste houding werkt soms als een rode lap op een stier'

zogen. Ook hier geldt dus dat je moet voorkomen dat de tegenpartij vat op je krijgt. Als iemand er echt op uit is om je te provoceren dan moet je hem die kans niet geven. In plaats van met die persoon in discussie te gaan en hem te overtuigen van jouw gelijk, kun je zo iemand beter links laten liggen of desnoods zijn zin geven. Daarmee haal je de angel uit het conflict in plaats van het verder aan te wakkeren."

Dat lijkt me toch geen bevredigende oplossing.

"Dat is het ook niet. Maar de afloop is een stuk minder traumatisch dan wanneer het conflict eindigt in een bloedbad. Dat kan nooit je doel zijn. Bij elk conflict of dreiging probeer je de situatie te taxeren. Wie is de dader, wat is zijn gemoedstoestand,

wat zijn de motieven? Is iemand op zoek naar een aanleiding om zijn frustraties te kunnen botvieren? Kun je iemand aanspreken op zijn gezond verstand of staat hij stijf van de pillen? Bij iemand die niet voor rede vatbaar is zal je met argumenten niet verder komen. Met vechten evenmin. Je zult hem daarmee hooguit een motief verschaffen om eens flink op je smoel te slaan."

Overigens wil Jansen daarmee niet beweren dat slachtoffers verantwoordelijk zijn voor het geweld dat hen wordt aan gedaan. Natuurlijk heb je niet alles zelf in de hand, maar wel meer dan je denkt. "Bijna niemand wordt op straat zomaar neergestoken, beroofd of verkracht. Vrijwel altijd spreekt de dader zijn slachtoffer aan. Je kunt dan kiezen om de confrontatie al dan niet aan te gaan. Je kunt iemand aanspreken op zijn gedrag of je kunt meegaan in zijn frustraties en daar een zeker begrip voor opbrengen. Hoe je je strategie bepaalt, is afhankelijk van de situatie. Conflict met een gewelddadige afloop zijn dikwijls mede het gevolg van verkeerde inschattingen en verkeerde keuzes."

'Het angstzweet brak me uit'

Anita Kania (36): "Telkens als iemand mij onverwachts naderde, schrok ik me vroeger altijd een ongeluk. Mijn hart klopte dan in mijn keel en het angstzweet brak me uit. Ook als iemand voor de grap heel hard 'boe' riep, zat ik bij wijze van spreken al in de hoogste boom. Puur van schrik. Voor die angst heb ik geen verklaring. Ik leid verder een prettig leven en zit lekker in mijn vel. Wel ben ik van nature altijd al schrikachtig geweest. Geleidelijk aan werd dat steeds erger. Zelfs thuis raakte ik in paniek, bijvoorbeeld als mijn man plotseling de kamer binnenkwam of als hij ineens achter me stond. Dan stond ik helemaal verstijfd van angst. In het verzorgingshuis waar ik avonddiensten draai als bejaardenverzorgende ging ik vaak naar boven. Vanaf de tweede etage heb je een goed uitzicht op de buurt. Ik wilde weten of het buiten wel veilig was. Als ik in de verte een groepje jongeren zag stoeien, dacht ik meteen: oh god, als ik die straks maar niet tegenkom op weg naar huis. Een cursus zelfverdediging stond al tijden op mijn verlanglijstje. Toch durfde ik daar heel lang niet met anderen over te praten. Ik was bang voor lacherige reacties. Zo van: stel je niet aan, je woont toch in een rustig dorp waar nooit wat

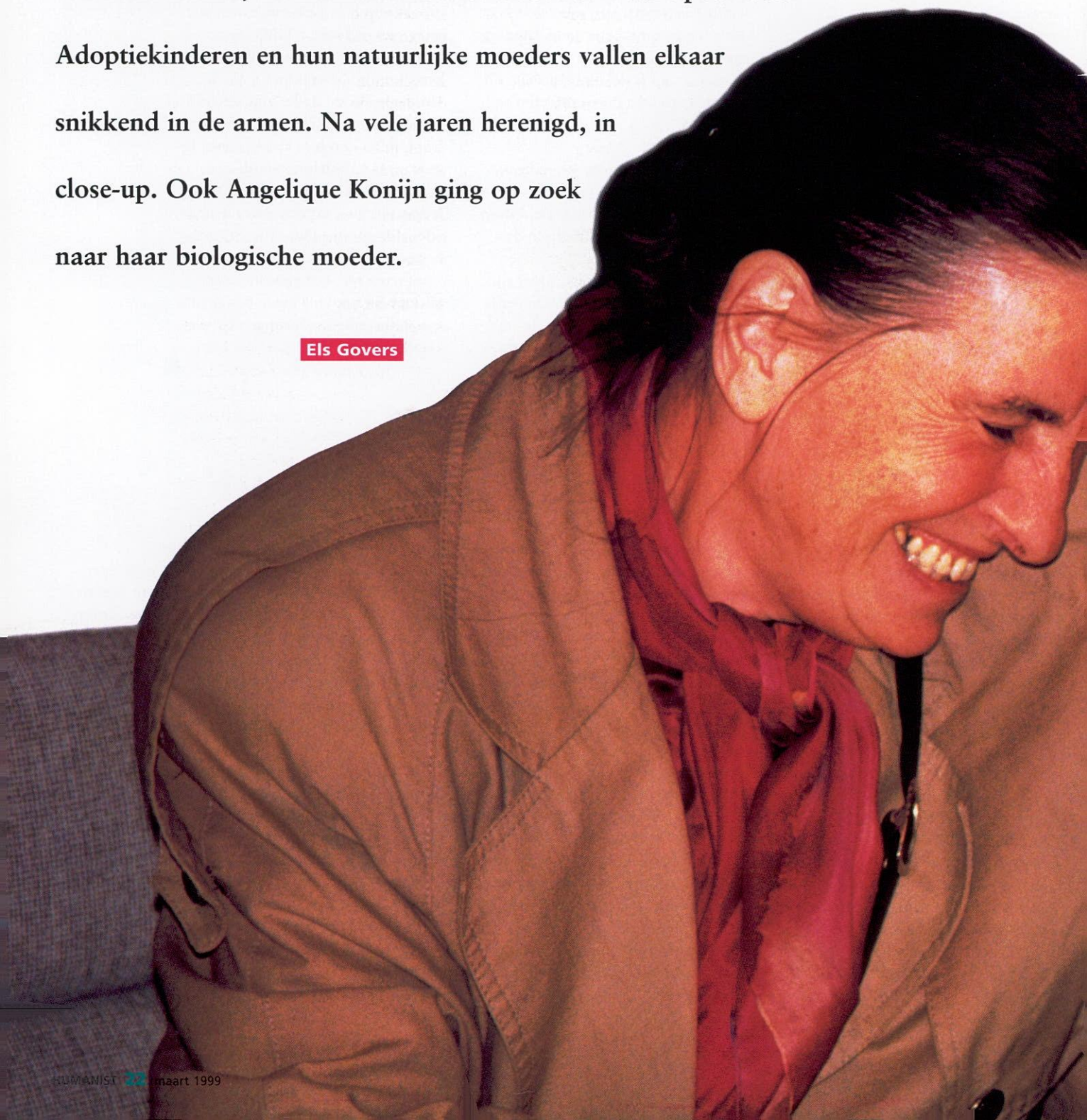
gebeurt! Uiteindelijk viel dat allemaal reuze mee. Vriendinnen aan wie ik het vertelde, vonden het juist een dapper besluit. Er is inderdaad moed voor nodig om toe te geven dat je bang bent. Ik ben blij dat ik die stap genomen heb. Ik voel me nu een stuk zelfverzekerder en reageer minder verkrampd als ik iemand op straat tegenkom. Bovendien durf ik mensen nu rustig in de ogen te kijken. Ook fiets ik 's avonds niet meer als een dolle door de straten van het dorp om maar zo snel mogelijk thuis te komen. Ik doe het nu kalmpjes aan. Ik kan niet precies zeggen hoe die verandering tot stand is gekomen. Ik ben me bewuster geworden van mijn houding, van de manier waarop ik loop en beweeg. Bovendien heb ik enorme krachten in mezelf ontdekt die ik eerder niet voor mogelijk hield. Tijdens de laatste bijeenkomst moesten we met onze vuist een plankje door midden slaan. Dat lukt me nooit, dacht ik toen. Maar het lukte wel! En het kostte nog niet eens zo gek veel moeite ook. Dat plankje heb ik thuis aan de muur gehangen. Elke keer als het oude angstgevoel weer de kop opsteekt, denk ik aan dat plankje. Dat geeft me een geweldige opkikker."

'Het is alsof je opnieuw geboren v

Wie kent ze niet, de dramatische televisiebeelden van Spoorloos.

Adoptiekinderen en hun natuurlijke moeders vallen elkaar snikkend in de armen. Na vele jaren herenigd, in close-up. Ook Angelique Konijn ging op zoek naar haar biologische moeder.

Els Govers

ordt'

Angelique Konijn was negentien jaar oud toen haar adoptie-ouders haar met de feiten rondom haar adoptie confronteerden. Zij voelde zich verraden. Negentien jaar lang hadden haar ouders haar een leugen voorgehouden. Volgens Ruud en Riet Konijn was hun verhaal waterdicht. Dat Angelique twee paspoorten had, een Nederlands en een Canadees, kwam doordat Riet Konijn met opzet in Canada was bevallen. Zij wilde haar kindje een goede toekomst bieden. En Canada bood immers uitstekende mogelijkheden om verder te studeren, zeker vergeleken met Curaçao waar de familie toentertijd woonde.

Angelique had nooit aan deze versie van het verhaal getwijfeld.

Totdat ze de waarheid te horen kreeg. "Ik wist met mijn gevoel geen raad. Ik dacht: wat hebben

ze me geflikt. Nu zeggen ze ineens dat ik niet vanuit hen ben ontstaan." Angelique werd als baby'tje van acht maanden ter adoptie weggegeven. Tot haar elfde woonde Angelique op Curaçao. Ruud Konijn was handelsagent voor *Curaçao Trading Company*. De familie Konijn keerde terug naar Nederland vanwege de ziekte van haar adoptie-vader. Hij leed aan multiple sclerose (MS) en werd twintig jaar lang, tot zijn dood in 1988, verzorgd door zijn vrouw en Angelique. Twee jaar later stierf Riet Konijn aan een zeldzame vorm van kanker. Op dat moment stortte de veilige wereld van de 29-jarige Angelique in. 'Voor mijn gevoel was ze toch mijn moeder. Na haar overlijden dacht ik: 'Nu ben ik letterlijk helemaal alleen. Mijn moeder is dood, ik ben geen kind meer van mijn ouders, ik heb geen thuis, ik heb geen familie meer, ik heb geen broers en zussen.' Dat was zo'n leeg gevoel. Ik voelde me ontzettend eenzaam en verlaten.'

Verstoten

Angelique ging in therapie. Op zoek naar haar wortels. Haar woede op haar biologische moeder kwam naar boven. Ze voelde zich verstoten.

"Verdomme, je hebt me gewoon gedumpt. Je hebt me geboren laten worden en

voordat ik maar iets kon zeggen heb je me gewoon weggedaan. Ik heb niet eens de mogelijkheid gehad om me aan jou te openbaren. Heel primair heb je gedacht: 'Weg ermee! Je bent te veel.'

Angelique besloot een lang gekoesterde droom te vervullen. Ze ging in 1991 reizen door Zuid-Amerika, ruim een half jaar lang. Een bezoek aan haar geboorteland Canada vond ze nog te eng. Toch voelde Angelique zich al in Zuid-Amerika 'thuiskomen'. Zij is ervan overtuigd dat ze Indiaans bloed in zich heeft, hoewel haar biologische moeder dit later zou tegenspreken. In Zuid-Amerika herkende Angelique trekken van de Indiaanse bevolking in haar eigen uiterlijk: de gelaatsuitdrukking, de hoge jukbeenderen en het zwarte sluijhaar. Ook voelt zij zich verbonden met het sjamanisme; de eerbiedige manier waarop oervolkeren zoals bijvoorbeeld de Indianen omgaan met de natuur en het leven. Momenteel geeft Angelique dan ook cursussen over het sjamanisme.

Telefoonboek

Angelique's woning ademt de sfeer uit van haar zoektocht. Oude Indiaanse portretfoto's sieren de zachtgele wand en een foto van twee lachende elkaar omhelzende vrouwen prijkt in de huiskamer. Later pakt Angelique die foto en geeft ze uitleg. De foto is genomen in 1996 tijdens haar eerste ontmoeting met haar biologische moeder.

Voordat het zover was, is Angelique zes jaar zoekende geweest. In 1993 reisde ze naar het Franstalige Montréal in Canada, waar ze geboren en afgestaan was. Het eerste wat ze deed was het telefoonboek openslaan. Lukraak belde ze een van de tientallen adoptie-organisaties op en het was meteen de juiste. Angelique werd op een wachtlijst geplaatst van vierendertigduizend zoekende adoptiekinderen. Tien jaar zou het wel kunnen duren voordat Angelique aan de beurt zou zijn en haar dossier geopend kon worden. De bemiddelingsorganisatie had maar vier krachten in dienst voor dit zoekwerk. Meer geld kregen ze daarvoor niet van de Canadese overheid. Eenmaal terug in Nederland, schakel-

de Angelique ten einde raad het televisieprogramma Spoorloos in. Ze zag er erg tegen op om met 'haar billen bloot' te moeten, puur voor het entertainment en de harde kijkcijfers. Maar ze had geen keus. Het was haar immers niet gelukt haar dossier in te zien. De programmamakers wilden met haar in zee gaan op voorwaarde dat Angelique haar zoektocht zou staken. Zij stemde daarin toe. Drie jaar lang hoorde ze niets meer van Spoorloos.

Pure ontmoeting

Na weer een jaar gereisd en gewerkt te hebben in Pakistan en India, boekte Angelique voor oktober 1996 een vliegreis naar Montréal. Kort daarna werd ze gebeld door de Canadese bemiddelingsorganisatie met het nieuws dat haar dossier geopend kon worden. Het opsporingsteam was uitgebreid.

'Verdomme, je hebt me gewoon gedumpt'

Op 10 oktober ontmoette ze voor het eerst Marie-Anne, haar biologische moeder. "Het is net alsof je weer opnieuw geboren wordt. Het is zo'n essentieel moment voor zowel de moeder als voor het kind. Het elkaar weer te voelen en te beleven. Tussen mijn geboorte en deze ontmoeting liggen 34 jaar. Er zijn helemaal geen patronen ontstaan tussen deze twee personen. Het is een ontzettend pure ontmoeting."

Van Marie-Anne kreeg ze te horen dat haar biologische vader Pierre Louis in 1994 was overleden. Tot zijn dood hadden haar natuurlijke ouders een liefdesrelatie gehad, maar ze waren nooit getrouwd. Het deed Angelique goed om te horen dat ze uit liefde geboren was. In 1961 was Pierre Louis echter nog getrouwd met een andere vrouw. Enkele jaren later was hij gescheiden.

In het destijds conservatieve Canada waren ongehuwde moeders een groot taboe. In overleg met de streng katholieke Pierre Louis koos journaliste Marie-Anne om haar kindje ter adoptie af te staan. Angelique: "Zij had het gevoel dat ik altijd beter terecht

zou komen binnen een gezin dan met haar door het leven te gaan waar wij alle twee verstoten zouden worden." Angelique weet dat deze zoektocht voor haar van wezenlijk belang is geweest. "Ik ben letterlijk teruggegaan naar mijn oorsprong, maar ik heb ook zelf een proces doorgemaakt om te ontdekken wie ik ben. Mijn innerlijke zoektocht heeft mij meer gegeven dan de daadwerkelijke ontmoeting met haar. Kennelijk is dit voor mij de manier om dicht bij mezelf te komen."

Angelique's zoektocht is nog niet helemaal voltooid. Zij heeft ontdekt dat ze nog vijf halfbroers en -zusters heeft, geboren uit het huwelijk van haar biologische vader. Zij wil graag haar bloedverwanten ontmoeten, maar Marie-Anne wil Angelique daarin niet verder helpen.

Waarschijnlijk weten deze verwanten niet van Angelique's bestaan.

Hoewel Marie-Anne nu botkanker heeft, heeft Angelique toch besloten om voor zichzelf te kiezen. In een brief aan Marie-Anne heeft ze laten weten dat ze nu op eigen kracht gaat zoeken. "Ik wil niet meegaan in het geheim dat Marie-Anne rondom mijn bestaan creëert. Want ik ben er, ik heb een plek op deze aardbol en ik wil dat laten zien."

In totaal heeft Nederland ongeveer vijftigduizend adoptiekin-
deren. Ongeveer de helft is van
Nederlandse afkomst, de andere
helft komt uit het buitenland.
Via hulpverleningsinstantie het
FIOM zoeken jaarlijks bijna vijf-
honderd kinderen naar hun
natuurlijke ouders. Ongeveer de
helft daarvan is geadopteerd
vanuit het buitenland.

Sharon A.M. Dijkster

Veel ouders gunnen hun kind het beste. In de praktijk betekent het dat ze hun kind het liefste sturen naar een zo hoog mogelijke vorm van voortgezet onderwijs. Liefst naar het gymnasium, eventueel mag ook atheneum, anders maar havo en desnoods mavo. Als hun kind naar het beroepsonderwijs wordt verwezen, ervaren sommige ouders dat toch als een gemiste kans.

Daarin vergissen zij zich. Beroepsonderwijs leidt op voor vakmanschap en dat vormt een deugd die wij beslist moeten meenemen naar de 21ste eeuw. Vakmanschap betekent dat mensen een technisch vak in de

vingers hebben en zich daarmee dienstbaar kunnen maken aan anderen. Zulke kwaliteiten mogen beslist niet ontbreken in de volgende eeuw omdat ook dan een heleboel werk in onze samenleving op een vakkundige manier zal moeten worden gedaan. Installatietechniek, electronica, wegenbouw, transport, afvalinzameling. Het zijn sectoren waar een beunhaas ook wel wat kan aan rotzooien, maar waar dan vervolgens achteraf nog van alles verkeerd blijkt te zijn aangepakt. Vakmanschap betekent dat het werk in één keer goed wordt gedaan, het bespaart op deze manier dubbel werk en voorkomt ook dat je telkens rekening moet houden met risico's van verborgen gebreken. Dat maakt vakmanschap tot een waardevolle kwaliteit in onze samenleving.

Veel mensen kijken naar de volgende eeuw met de ontwikkelingen van de afgelopen jaren in het achterhoofd. De arbeidsmarkt is wezenlijk veranderd en de alom toegenomen automatisering heeft een behoorlijk effect gehad op de vacatures die een mens zoal kan tegenkomen. Toch is er, ondanks die automatisering, bijvoorbeeld nog steeds vraag naar goed opgeleide lassers. Veel bedrijven zitten met de handen in het haar en moeten dit soort specialisten uit het buitenland recruterend omdat er in Nederland onvoldoende aanbod is.

Zo ken ik iemand die in het onderwijs niet tot zijn recht kwam en na veel omzwervingen als leerlingwerknemer in een metaalbedrijf aan de slag ging. Inmiddels is deze persoon chef werkplaats, verdient hij een goed belegde boterham en klaagt hij bij mij steen en been over het gebrek aan even zo bekwame collega's.

Ook voor de mensen zelf betekent het vakmanschap dus een goede toekomst. Lang niet iedereen heeft de studiehouding of de belangstelling om zich heel breed algemeen te vormen, maar vaak wel het vermogen om zich gericht in een bepaalde techniek te bekwamen. In het beroepsle-

ven worden vakmensen daarom ook vaak meer gewaardeerd dan algemeen

gevormde types, die bijvoorbeeld nog geen hamer kunnen vasthouden.

Vakmensen zijn mensen die meestal persoonlijk en maatschappelijk heel goed terecht komen.

Daarom mogen ouders met kinderen

in het beroepsonderwijs best wat meer

gesteund worden in

deze schoolkeuze voor hun kind. Want juist met een nieuwe eeuw voor de deur, met mensvervangende computers en machines als schrikbeeld voor ogen, is waardering voor vakmanschap extra op zijn plaats. In het belastingplan voor de komende eeuw wordt de belasting op arbeid dan ook terecht verlaagd. Mensen die werken met hun handen zijn toch veel beter voor het milieu dan producten die enkel worden gemaakt met machines. Daarnaast vormt het vakmanschap vaak een culturele verrijking van onze samenleving. Denk maar aan kappers, koks en kunstenaars. Wat zou het leven saai zijn zonder al deze vaardige handen!

Vakmanschap is Meesterschap

ILLUSTRATIE: NIELS DE HOOG

Sharon Dijkster is Tweede Kamerlid voor de PvdA

NLS

DENKEN & DOEN

Activiteiten in maart

'Homoseksualiteit en de barmhartigheid van Allah', dat is de titel van deze eerste van drie themadagen over de islam en homoseksualiteit, georganiseerd door Stichting YOESUF. Het doel is meer duidelijkheid te krijgen over de maatschappelijke en religieuze vraagstukken die ten aanzien van dit onderwerp leven. 's Ochtends is er een lezing, de middag wordt gevuld door discussie over verschillende stellingen met vier vertegenwoordigers van diverse vooraanstaande islamitische organisaties.

Succesvolle mensen worden door hun positie nadrukkelijk op zichzelf teruggeworpen. Ze hebben een vorm moeten vinden om kracht te kunnen putten uit hun eenzaamheid. Om hier inzicht in te krijgen bezoekt regisseur George Schouten beroemde mensen. Zij vertellen aan interviewers Anil Ramdas en Stephan Sanders over hun drijfveren. Vanavond de eerste aflevering van deze vijfdelige documentaireserie, met de mooie actrice Jacqueline Bisset.

Homo's en islam

Themadag 'Islam en Homoseksualiteit', op **zaterdag 6 maart** in Cunera, Nieuwegracht 32 in Utrecht. Bel voor meer informatie met Stichting YOESUF, tel. 0475-317653.

Kinderrock

Optreden popgroep 'Poppenkast', gratis toegankelijk voor ouders én kinderen op **woensdag 10 maart** om 15.30 uur in de Openbare Bibliotheek, Alfred Nobellaan 437 in De Bilt. Meer informatie: tel. 030-2203590.

Lonely at the top

Aflevering uit documentaireserie over de rijkdom van eenzaamheid, op **woensdag 10 maart** om 22.40

uur op Nederland 1 bij de Humanistische Omroep.

Wereldsteden

Lezingencyclus 'Wereldsteden - stadswandelingen door filosofie en religie', georganiseerd door de Thomas More Academie. Op **woensdag 10 maart** en hierna nog drie weken lang iedere woensdagavond om 20.00 uur in het Dominicanenklooster, Assendorperstraat 29 in Zwolle. Bel voor informatie en opgave met 024-3615555.

Erotiek en new age

Voorstelling 'Zuid Zuid West', van **donderdag 11 t/m zaterdag 20 maart** te zien in verschillende theaters (11-3: Nijmegen, 042;

12-3: Alkmaar, Provadja; 13-3: Den Bosch, Bis; 16 t/m 20-3: Amsterdam, [NES]De Brakke Grond). Meer informatie via tel. 020-6227860.

Bio of chemo

Studium Generale programma 'Op je gezondheid!', op **donderdag 11, 18 en 25 maart** in het Museon, Stadhouderslaan 41 in Den Haag van 19.30 tot 22.00 uur. Meer informatie en opgave via tel. 070-3637300.

Geestelijke verzorging

Voorjaarssymposium voor geestelijk verzorgers, op **vrijdag 12 maart** van 9.30 tot 17.00 uur in Ottone, Kromme Nieuwe Gracht 62 in Utrecht. Het sym-

Rockmuziek voor kinderen. Poppenkast zingt over alles waar kinderen in de leeftijd van 4 tot 13 jaar zich mee bezighouden: je huisdier dat doodgaat, verliefd zijn, verhuizen, boeken lezen, vieze dingen om te eten... De Openbare Bibliotheek, die vanmiddag heropend wordt, zal voor één keer worden omgetoverd tot een swingende concertzaal.

Een computergestuurd erotisch new age drama. Een groep acteurs en een cameraman maken een reis langs de vier windrichtingen, waarbij ze laveren tussen decadentie, onthechting en het verlangen naar een dieper en echter leven. In de verschillende sferen en krachten die de wind-

richtingen oproepen, krijgen we steeds meer de kans om naar binnen te kijken in de hoofden van de acteurs en zien we de discrepanties tussen uiterlijk vertoon en persoonlijke geheimen.

De stad is het trefpunt van religies en culturen en is tevens een machtcentrum. De invloed van de wereldsteden Rome, Jeruzalem, Parijs en New York op de wester-

se levensbeschouwing staat centraal in deze lezingencyclus. Iedere avond wordt ingegaan op de mate waarin religieuze en filosofische ideeën zijn terug te vinden in de architectuur en stedenbouwkundige opzet. Ook komen thema's als macht, sacraliteit, pluralisme, moderniteit en utopie aan de orde.

televisie

informatie

radio

gezocht

expositie

activiteit

lezing

humanistisch verbond

De straat staat centraal in dit debat. Bij normloosheid denkt men al snel aan vandalisme en geweld op straat. Maar waar komt dat door? Wie is verantwoordelijk voor de straat? Waarom bemoeien mensen zich wel of niet met elkaar? Heeft dat soms iets te maken met hoe mensen wonen en leven? Adri Duivensteijn, Tweede Kamerlid voor de PvdA, gaat hierover in discussie met schrijver Willem van Toorn. Ook gelegenheid tot zaaldiscussie.

De meeste mensen in Nederland hebben nooit bewust gekozen voor één Europese munt, maar zij hebben zich er ook nooit tegen verzet. Nu is dan het moment aangebroken dat de Europese munt realiteit is geworden en nog zijn we ons er nauwelijks van bewust wat dit zal gaan betekenen in ons dagelijks leven. En wat zijn de consequenties voor onze economie, de werkgelegenheid, onze cultuur? Na inleiden door zowel een voor- als tegenstander van de euro kunnen aanwezigen uit de zaal vragen stellen.

posium wordt georganiseerd door het Humanistisch Verbond en de Universiteit voor Humanistiek en staat open voor alle geestelijk verzorgers en andere belangstellenden. Internationaal gezien is Nederland één van de meest gesecculariseerde samenlevingen. Wat betekent dit gegeven in de dagelijkse praktijk van geestelijk verzorgers? Bel voor meer informatie met 030-2390100.

Voorjaarsdebat

Eerste uit serie van vier politieke voorjaarsdebatten met als thema 'Sporen naar 2000', georganiseerd door de PvdA, radio Noord Holland en het Humanistisch Verbond. Op vrijdag 12 maart om 20.00 uur in de stationsrestauratie van het station in Haarlem. Meer informatie: tel. 023-5287090.

Staatsgreep

Theatervoorstelling 'Dit is Nederland toch...?' door Theatergroep Amnesty International Purmerend, te zien op zondag 14 maart om 20.15 uur in wijkcentrum D'n Iemhof, Sterreboos 35 in Oss. Bel voor meer informatie met 0299-427392.

Euro

Discussie-avond 'Euro, rampspoed of glorie, nachtmerrie of ideaal?', georganiseerd door HV afdeling Rijnmond. Op maandag 15 maart om 20.00 uur in de grote zaal van Humanitas, Pieter de Hoochweg 110 in Rotterdam. Meer informatie via tel. 0181-633519.

Media

Op donderdag 18 maart organiseert afdeling Zuidoost-Brabant een bijeenkomst over radio en televisie. 'Media-beest' Jan Haasbroek, thans directeur van de Humanistische Omroep, houdt een lezing met als titel 'In de ban van de Media'. Bedoeling is dat er een stimulerende wisselwerking met het publiek ontstaat. U wordt dan ook van harte uitgenodigd mee te discussiëren over onderwerpen als nieuwe wetgeving, recente omroep politiek, geschiedenis en toekomst, commercie, ethiek, jongeren, geweld, verzuiling en reclame. Plaats: Jurriaan Pels Wooncentrum, Geestakker 46 in Eindhoven. Aanvang 19.30 uur, de toegang is gratis. Bel voor meer informatie met 040-2534398.

Gezondheid en voeding, daarover gaat deze Studium Generale. De bijeenkomst op 11 maart heeft als thema 'Bio of chemo, wat heet gezond?', waarbij uitgebreid aandacht voor onderwerpen als chemische toevoegingen, zoals geur-, kleur- en smaakstoffen en de voor- en nadelen van vegetarische voeding. Zijn kant en klare snacks echt zo ongezond? Is lekker altijd ongezond of kan gezond juist lekker zijn? Als biologische voeding zo gezond is, waarom kost het dan zoveel om biologische catering in te voeren in grote instellingen? Op 18 maart gaat het over de invloed van allerlei stoffen in water, bodem en lucht die we dagelijks ongevraagd binnenkrijgen. Een week later wordt ingegaan op de verschillende voedingspatronen van mensen en de invloed van een aantal godsdiensten hierop.

Een swingende voorstelling over een serieus onderwerp. Nederland krijgt te maken met een staatsgreep: vier kolonels hebben uit onvrede en verveling de macht overgenomen in Nederland. We volgen het verhaal van de leden van theatergroep Purmerend die op de vlucht zijn geslagen voor het nieuwe militaire regime. Het stuk bevat veel humor en muziek maar zet tegelijkertijd aan tot nadenken over de vluchtelingenproblematiek.

Op je

Gezondheid!

Veertien kunstenaars laten in verschillende technieken en op eigen artistieke wijze zien hoe de natuur zich in onze verstedelijkte maatschappij toont. De moderne mens is zich ervan bewust dat de natuur een noodzakelijke voorwaarde is voor ons bestaan. In vele schilderijen, foto's, hout, keramiek, tekeningen en 'natuurtapijten' komt dit bewustzijn tot uitdrukking.

Martha C. Nussbaum is gespecialiseerd in de klassieke filosofie. Het alleen kunnen zijn ervaart ze als een voorwaarde om tot grote zelfontplooiing te kunnen komen. Vanavond het derde deel uit een vijfdelige documentaireserie over de rijkdom van eenzaamheid.

Mensen met een gewoon klein lichaam oefenen van oudsher grote aantrekkingskracht op ons uit. Deze sprookjes en vol verhalen getuigen daarvan. Zo is er ook altijd grif geld betaald om kleine mensen te kermessen te kunnen aanschouwen. Van vandaag de dag keren kleine mensen zich tegen deze bijzondere positie. Zij proberen een zo gewoon mogelijk leven te leiden.

Oud in beeld

Filmfestival 'Oud is in beeld', van vrijdag 19 t/m zondag 21 maart in het Rialto Filmtheater, Ceintuurbaan 338 in Amsterdam. Het kijken naar beelden van ouderen in films of documentaires kan de bewustwording op gang brengen dat de werkelijkheid veel gevarieerder en genuanceerder is dan het 'plaatje' in ons hoofd. De oudere bestaat niet. Meer informatie: tel. 020-6753994.

Mens en natuur

Tentoonstelling 'De Hof van Eden, heden', over de natuurbeleving van de moderne mens, tot en met zondag 21 maart in De Zonnehof, Zonnehof 8 in Amersfoort. Bel voor informatie met 033-4633034.

Kijk als een blinde

Bijzondere 'voel'tentoonstelling van bronzen dierfiguren, tot en met zondag 21 maart in Kasteel Groeneveld,

Groeneveld 2 in Baarn. Meer informatie: tel. 035-5420446.

Crimineel?

YOY gaat vanavond over de 18-jarige jongen die in juli vorig jaar in de Bijlmer werd doodgeschoten, Moravia Ramsahai. Guilly Koster praat met de vrienden van Mora, die een jongen van een scooter beroofde en een pistool richtte op de agent die Mora vervolgens neerschoot. Was Mora een jonge, gevaarlijke crimineel of slachtoffer van de situatie? En wat zegt de escalatie van emoties na zijn dood over de verwachting die de jonge zwarte Bijlmerbewoners hebben van hun toekomst? Te zien op woensdag 24 maart om 18.32 uur op Nederland 1 bij de Humanistische Omroep.

Lonely at the top

Aflevering uit documentaireserie over de rijkdom van eenzaamheid, op woensdag 24 maart om 22.40

uur op Nederland 1 bij de Humanistische Omroep.

Kleine mensen

Documentaire 'Klein voor altijd', vanaf donderdag 25 maart te zien in Kriterion Theater, Roetersstraat 170 in Amsterdam (tel. 020-6231708), daarna in diverse filmtheaters in Nederland (meer informatie hierover bij Cinemien, tel. 020-6279501).

Samen leven

Tweede voorjaarsdebat uit serie 'Sporen naar 2000', georganiseerd door de PvdA, radio Noord Holland en het HV. Op vrijdag 26 maart om 20.00 uur in de stationsrestaurant van station Haarlem. Informatie: tel. 023-5287090.

Rechten en plichten

Op zaterdag 27 maart organiseert het Humanistisch Studiedecentrum Nederland een studiedag over rechten en

In totale duisternis kunt u beelden van dieren op de tast bekijken. Hiermee wordt een beroep gedaan op de eigen creativiteit om van alle onderdeeltjes die men voelt een compleet beeld te maken. Het beleven van deze expositie zal in de herinnering achterblijven als een gevoelsherinnering en u hopelijk bijblijven als een dierbare verworvenheid die ook in andere situaties kan worden toegepast. De 'voel'tentoonstelling vindt plaats onder leiding van een blinde begeleider.

Veel mensen die afkomstig zijn uit andere culturen houden zich in onze samenleving vaak sterk vast aan eigen waarden en normen. Is dat iets om jaloezers op te zijn? Wat is eigenlijk de waarde van westerse waarden en normen? Hoe blijven kleuren herkenbaar in een smeltkroes? Vanavond discussieert Job Cohen, staatssecretaris van Justitie, hierover met schrijfster Naima El Bazas. Ook de zaal kan een woord meespreken.

Ook deze zomer organiseert de IVN weer dertien actieve natuurvakanties voor jongeren. In de brochure 'Buitengewoon' worden al deze IVN-kampen uitgebreid beschreven. Maak een huifkar-tocht in de Achterhoek, verdwaal in het Keltische tijdperk in Limburg, ga wandelen langs de Duits-Nederlandse grens of help mee op een biologisch-dynamisch tuinbouwbedrijf in Brabant. En dit zijn nog maar enkele voorbeelden. Voor alle vakanties geldt dat je een week buiten actief bent in een groep van zo'n 25 deelnemers.

plichten, van 10.00 tot 16.00 uur in het Humanitasgebouw, Pieter de Hoochweg 110 in Rotterdam. Het HSN nodigt u uit mee te denken over de 'Algemene verklaring over de plichten van de mens' en de samenhang te zoeken met de ruim vijftig jaar geleden geformuleerde rechten van de mens. Meer informatie krijgt u via tel. 030-2390189.

Docenten welkom

Op zaterdag 27 maart vindt de algemene jaarvergadering plaats van H'OKE, de belangenvereniging voor docenten Humanistisch Vormings Onderwijs (HVO). De bijeenkomst duurt van 12.00 tot 16.00 uur. Plaats: 'De Expeditie', Schimmelpenninckkade 30 in Amersfoort. U kunt zich voor deze middag opgeven via tel. 070-3877857.

Vriendschap

Op zondag 28 maart organiseert afde-

ling Arnhem de lezing 'Vriendschap, liefde en levensinspiratie' door Iteke Weeda, hoogleraar gezinssociologie aan de Universiteit van Wageningen. De lezing gaat onder meer in op onze drijfveer tot innerlijke groei, zoals het constructief leren omgaan met emoties en het versterken van eigenschappen als acceptatie en vergeven. Na de lezing is er ruime gelegenheid tot discussie. Plaats: wijkcentrum 'de Rijnkant', Trans 8 in Arnhem, aanvang 14.00 uur. Meer informatie: tel. 026-3649378.

Prinses op spitzen

Portret van balletdanseres Laura Benningshof, op woensdag 31 maart om 18.32 uur bij de Humanistische Omroep op Nederland 1.

Natuurvakanties

De lente komt eraan, dus wordt het weer tijd na te denken over de zomervakantie. Ben je tussen de 12 en 30 jaar oud en hou je van de natuur? Vraag dan **nú** vast de bro-

chure 'Buitengewoon' aan bij de IVN, Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie, tel. 020-6228115.

Oude kleren gezocht!

Het Historisch Museum Rotterdam is op zoek naar mensen die de zelfgedragen kleding uit hun jeugd in bruikleen willen geven voor de grote overzichtstentoonstelling JONG die in januari 2000 zal worden gehouden. Om deze zo compleet mogelijk te maken zoekt het museum typerende kledingstukken en attributen uit de verschillende jongerenculturen van de afgelopen 50 jaar. **Tot en met woensdag 14 april** kunt u hierover bellen met het speciale nummer 010-4214937 (maandag t/m woensdag tussen 10.00 en 16.00 uur).

Al op vierjarige leeftijd wilde Laura Benningshof tijdens balletles liever echt dansen dan alweer een paddestoel nabootsen. Inmiddels is zij als 21-jarige een van de jongste danseressen in het corps de ballet van Het Nationale Ballet. Haar droom, een prinses op spitsen worden, komt steeds dichterbij. Deze droom kent ook nadelen: tijd voor een leven buiten Het Nationale Ballet is er nauwelijks en Laura moet veel doen en laten om op het hoogste niveau te blijven dansen. Bovendien weet ze dat haar carrière op haar 38ste afloopt. YOY schetst een beeld van de wereld waarin zij leeft.

Was je een kuif in de jaren '50 en heb je nog dat ruige leren jack of die wijde petticoat? Alles is welkom: je favoriete Clarks, de legerparka of die zwarte Gréco-outfit; de kikker uit de jaren zestig met postbodecape, of de lakjas met minirok en witte kousen; het spijkerpak uit de Provo-tijd; de soulbroek; de kaftan van de hippie of de *saturdaynightfever* outfit van de disco-queen. Ook het met klinknagels versierde jack van de metalfan, het zwarte leren jack met palestinasjaal van de kraker, de afgeknipte hanekam uit je punktijd en je Adidas-hiphop-schoenen zijn welkom, evenals authentieke attributen als buttons, plakboeken en affiches.

'Ik wil mensen op een goed spoor'

Tal van gebeurtenissen kunnen het leven ineens op zijn kop zetten. Hoe ga je dan verder? In deze serie komen mensen aan het woord die een ingrijpende ommekeer in hun leven hebben meemaakt. Dit keer het verhaal van Jan van Dam (36). Hij ruilde een goed betaalde baan in de verzekeringsbranche in voor een ideële werkkring.

LEONIE VAN DEN SCHOOR

Elf jaar duurde de carrière van Jan van Dam bij Tiel Utrecht Verzekeringen, een onderdeel van ING. Hoewel hij nooit met tegenzin naar zijn werk ging, voelde hij zich in de commerciële wereld toch niet helemaal op zijn plek. Via zijn werkgever volgde hij een cursus loopbaantraining, waardoor zijn sluimerende onvrede steeds duidelijker werd. Afgelopen juni hakte hij de knoop door en nam hij ontslag. Jan van Dam wist het zeker: hij ging liever werken aan een rechtvaardiger wereld. "Ik ben begaan met het lot van mensen die het slechter hebben dan ik, zoals dak- en thuislozen. Dat gevoel van betrokkenheid kon ik in het verzekeringsvak niet kwijt." Wat die sociale bewogenheid precies inhoudt, kan hij moeilijk verwoorden, het is vooral een gevoelskwesitie. "Telkens als ik geconfronteerd werd met onrecht, of dat nu op tv was of bij mij op de hoek van de straat, voelde ik me er niet lekker bij. De ene keer had dat meer invloed op me dan de andere keer. Het is een proces van jaren geweest, ik kon niet zomaar opeens een knopje omdraaien. Daarom heeft het zo lang geduurd voor ik deze stap zette." Toen zijn besluit eenmaal vast stond, ging Jan ter oriëntatie praten met een aantal maatschappelijke organisaties. "Ik wilde onderzoeken wat de mogelijkheden waren voor iemand met mijn achtergrond. Ik heb rechten gestudeerd." Jan merkte meteen een enorm verschil op met zijn oude werkkring. "De mensen met wie ik sprak waren meer geneigd tijd voor me vrij te maken en mee te denken. Dat was ik niet gewend in de verzekeringswereld. Zo kreeg ik meer inzicht

in wat zij deden en wat ik zelf wilde." Eén van de vijftien organisaties bij wie hij op onderzoek uitging, was de stichting Emmaus in Haarzuilens. Emmaus is een internationale beweging, vijftig jaar geleden opgezet door de Fransman Abbé Pierre. Jan voelde zich er meteen thuis. "De filosofie achter Emmaus sprak me erg aan. De stichting biedt ruimte en plek aan mensen uit de onderkant van de samenleving. In Haarzuilens heeft Emmaus een woonwerkgemeenschap, waar mensen voor korte of lange tijd kunnen wonen en werken in het kringloopbedrijf. Het zijn mensen die uit idealisme een tijdje bij ons komen

'Geld en luxe zijn voor mij niet belangrijk'

wonen, maar het gaat ook om dak- en thuislozen, mensen die verslaafd zijn geweest of net uit de gevangenis zijn ontslagen. Ze hebben geen familie die op hen staat te wachten, ze kunnen nergens naar toe. Van de opbrengst uit het kringloopbedrijf steunen we goede doelen in Nederland en de derde wereld."

Was het vroeger altijd jasje-dasje, nu kan Jan in zijn gewone kloffie naar het werk. "Als ik mijn baard laat staan of 's zomers in korte broek op het werk verschijn, zegt niemand daar iets van." Jan coördineert nieuwe projecten, zoals Het Groene Sticht, een sociale woonwerkbouwt in de Utrechtse nieuwbouwwijk Leidsche Rijn. Daarnaast neemt hij - net zoals zijn collega's - alle voorkomende klussen op zich: boodschappen doen,

etten'

schoonmaken, tweedehands spullen ophalen en verkopen op de markt. Ook is hij mentor van één van de bewoners, met wie hij binnen een half jaar een doordacht plan voor de toekomst opzet. "Emmaus geeft niet alleen weer waarde aan afgedankte spullen, ook mensen krijgen hier weer een gevoel van eigenwaarde."

Jan is de enige betaalde kracht van Emmaus Haarzuilens, de anderen werken allemaal op vrijwillige basis. Toch is hij er financieel flink op achteruit gegaan. Wat hij bij de verzekeringsmaatschappij netto verdiende, krijgt hij nu niet eens bruto. Ook heeft hij geen pensioen of een dertiende maand, overwerk wordt niet betaald. Jan maalt er niet om. "Ik heb altijd al een sobere leefstijl gehad. Ik hoef niet elk jaar met het vliegtuig op vakantie, ik geniet bijna net zoveel van een wandeltocht in Friesland als van een expeditie op IJsland. Geld en luxe zijn niet belangrijk voor mij. Vroeger hield ik veel geld over en gaf ik ook veel weg. Nu hou ik minder over en geef ik veel minder weg."

Sommige collega's van de verzekeringsmaatschappij staarden hem meewarig aan toen ze hoorden hoeveel Jan moest inleveren. Anderen spraken juist hun bewondering uit. "De mensen die me echt kennen zeiden: dit werk past heel goed bij je." Wat Jan veel belangrijker vindt dan een vette bankrekening is fijn werk en het idee dat hij iets kan betekenen voor anderen. "Ik wil mensen helpen, hen op een goed spoor zetten. Dat geeft voldoening. In feite was ik vroeger ook bezig met het helpen van cliënten met hun schadedossier, maar die mensen kunnen zichzelf ook wel redden. Nu werk ik met mensen die geen sociaal

FOTO: ERIK KOTTIER

netwerk hebben, die nergens anders terecht kunnen. Voor hen is mijn inzet van veel grotere betekenis." Desondanks vraagt hij zich af of hij wel genoeg doet voor de medemens. "Laatst was er bij Netwerk een documentaire te zien over twee Colombiaanse jongetjes die opstaan tegen de terreur in hun land. Dan schieten me de tranen in de ogen. Zo klein als ze zijn, doen ze dat toch maar even, met alle risico's van dien. Dan denk ik: moet ik niet veel verder gaan, moet ik niet rigoureuzer stappen nemen? Ik weet dat ik niet de hele wereld kan

redden, ik kan geen grootse dingen doen zoals de groten der aarde. Al mag dat idee wel eens aan me knagen. Waarom gaan we de boel bijvoorbeeld niet mobiliseren, waarom organiseren we geen vredesmars en lopen we met honderdduizenden naar Kosovo? Aan de andere kant geloof ik ook in de kleine dingen van het leven: ik doe wat ik kan in mijn eigen omgeving."

Uit het hoofdbestuur

Trekker van het Humanistisch Perspectief

"Ik vind dat het Humanistisch Verbond veel meer zijn plaats moet hebben in het publieke debat. Het is de taak van het bestuur om die plaats te veroveren", stelt Aletta van der Stap. "Dat moet door het publieke debat te zoeken waar dat zinvol is, door te reageren op dingen die maatschappelijk spelen. Met goede stukken in goede kranten, bijvoorbeeld. Daarmee vergroot je je invloed en werk je aan je naambekendheid. Tot nu toe gebeurt dat veel te weinig. Bij ethische kwesties nemen we heel voorzichtig een standpunt in, maar over andere kwesties, zoals het asielbeleid of armoede, hoor je het Humanistisch Verbond niet."

Een gangbare tegenwerping is dat het bestuur nooit de variëteit aan meningen onder humanisten kan verwoorden. "Toch vind ik dat we als bestuur over maatschappelijke kwesties een mening moeten hebben. Als bestuur vertegenwoordig je het georganiseerde humanisme. Leden mogen dan verwachten dat het bestuur een positie inneemt. Natuurlijk, je moet zorgvuldig zijn. Maar als je met alle meningen evenveel rekening houdt, kun je alleen de gemeene deler uitspreken - en dan zeg je helemaal niets." En als leden het oneens zijn met het hoofdbestuur? "Dat zal wel eens gebeuren. En dat is ook niet erg, want in de kern ben je het immers wel met elkaar eens. Anders was je geen lid van dezelfde club."

Aletta van der Stap (65) is in de laatste Algemene Ledenvergadering gekozen tot lid van het hoofdbestuur. Het Humanistisch Verbond had haar gevraagd om zich kandidaat te stellen. Waarom heeft ze daarin toegestemd? "Wat me aantrekt, is de inhoud. Bij het Humanistisch Verbond gaat het om wezenlijke dingen. Die mis ik vaak in de politiek. Ik heb acht jaar lang in de gemeenteraad van Groningen gezeten. Wat me daar stoorde is dat het vaak over de procedures gaat en minder vaak over de

inhoud."

Van der Stap is nog niet zo heel lang lid van het Humanistisch Verbond. Ze maakte kennis met het HV via de zondagochtendlezingen die de regionale afdeling in Groningen organiseerde. Vervolgens werd ze gevraagd voor de HV-werkgroep 'beinning en vorming', die deze lezingen organiseert. "Het afgelopen jaar hebben we een cyclus georganiseerd rondom de universele verklaring van de rechten van de mens. In dat kader heb ik toen een lezing gegeven over migratie. Als je het hebt over mensenrechten, dan gaat het ook over vluchtelingen, over het recht op onderdak en veiligheid. Migratie is al een eeuwenoud verschijnsel. Sowieso zijn de aantallen vluchtelingen die nu ons land binnenkomen peanuts vergeleken bij de aantallen die vlak na de oorlog vanuit Indonesië naar Nederland kwamen. We konden ze toen relatief probleemloos opvangen, ook al was Nederland armer en was er meer werkloosheid dan nu. Dat heb ik in die lezing uiteengezet."

Aletta van der Stap gaat in haar functie als hoofdbestuurslid werken aan het Humanistisch Perspectief. Op eerdere concepten had ze forse kritiek. "Ik vond een aantal onderwerpen ofwel slecht uitgewerkt ofwel helemaal ontbreken. Zo is er niets te vinden over vraagstukken van oorlog en vrede. En het hoofdstuk over economie vind ik uiterst beperkt. Daarin gaat het alleen over Nederland, niet eens over Europa of over de noord-zuidverhoudingen."

In haar nieuwe functie zal ze onder meer gaan fungeren als 'trekker' van het Humanistisch Perspectief. "Voorlopig is Bert Boelaars bezig om alle reacties te verwerken in een nieuw, goed doortimmerd concept. Daar wachten we nu even op." Lachend: "Dat trekken heeft me tot nu toe nog weinig kracht gekost."

De kunst van het opvoeden

Welke waarden spelen een rol in het opvoeden van je kinderen? Hoe communiceer je met je kinderen? Wat is de functie van beloning, straf of bemoediging?

Over de kunst van het opvoeden heeft het Humanistisch Verbond en het HVO in Sneek een cyclus van vijf gespreksavonden ontwikkeld en uitgevoerd. De 32 deelnemers waren ouders en opvoeders van kinderen in de leeftijd van vier tot veertien jaar.

Het ontwikkelde materiaal met de bijbehorende handleiding zijn vanaf maart te bestellen bij het landelijk bureau van het Humanistisch Verbond. Voor meer informatie kunt u bellen: 020-5219000 (vragen naar Lotte Wouters).

De menselijke maat

Mensen zijn belangrijker dan abstracte principes. Op de drempel van de eenentwintigste eeuw nodigde het Humanistisch Verbond een aantal vooraanstaande filosofen uit om hun gedachten te laten gaan over actuele thema's als zorg, milieu, economie, opvoeding, cultuur, informatisering, multicultureel samenleven. Het resultaat: een variëteit aan verrassende visies, gericht op verbetering van de kwaliteit van leven en samenleven in het komende decennium. U krijgt het boek thuisgestuurd als u f39,50 overmaakt op giro 58, ten name van Humanistisch Verbond, Amsterdam en onder vermelding van PUBL07.

Bemoeials gezocht!!

Tot 1 april kunnen vrijwilligersorganisaties meedingen naar de tweede 'Bemoei je d'r mee Prijs'. Ze maken kans op de drie prijzen van 10.000, 5.000 en 3.000 gulden. Het prijzengeld, dat beschikbaar wordt gesteld door de ASN bank, moet ten goede komen aan het project. Meer weten? Vraag de folder op bij het Humanistisch Verbond, tel. 020-5219000.

Samenwerking met Nederlandse Culturele Sportbond

Het Humanistisch Verbond en de Nederlandse Culturele Sportbond gaan op een aantal terreinen samenwerken. Het gaat hierbij om het gezamenlijk deelnemen aan projecten, het organiseren van congressen en seminars en het informeren van elkaars verenigingen.

De NCS en het HV voelen zich verwant aan elkaar omdat beide organisaties uitgaan van een visie op het leven waarbij de mens centraal staat. De Nederlandse Culturele Sportbond heeft als doel het bevorderen van sport voor iedereen, ook voor mensen uit zogeheten achterstandsgroepen. Achterliggend idee is dat sport geen doel op zichzelf is. Het belangrijkste aan sport is niet de prestatie maar het plezier dat je eraan kunt ontleen.

Kom naar de HUMANISTISCHE

Wegens het grote succes van de afgelopen jaren organiseert het HV ook dit jaar weer een humanistische zomerschool. Een midweek lang kunt u van gedachten wisselen over een bepaald thema dat door inleiders van verschillende kanten wordt belicht. Voor de zomerschool zijn al enkele mooie locaties gereserveerd. Medio maart verschijnt de informatiefolder.

De voorbereidingen voor de humanistische zomerschool zijn in volle gang. Ook dit jaar wordt gestreefd naar een goede mix van denken, doen, excursies en vrije tijd.

Op het programma staan:

- **12-16 juli:** Fredeshiem Steenwijk/Orvelte: 'Een kennis-making met humanisme'. Op een speelse en informatieve wijze maakt u nader kennis met de humanistische levensbeschouwing.

- **19-23 juli:** De Borckerhof in Orvelte: 'Rijk zonder geld'. De kwaliteit van leven in het rijk van de schaarste.
- **26-30 juli:** Dominicaner klooster in Huissen bij Arnhem: 'Lichaam en ratio'. Hebben humanisten de lichamelijke onderdrukking en herontdekt?
- **9-13 augustus:** De Borckerhof in Orvelte: 'Humanisme op het grensvlak van de tijd'. De maakbare samenleving, technologie en humanisme.
- **15-19 augustus:** Dominicaner klooster in Huissen (onder voorbehoud). 'Goed samen leven'. De denkwereld van Fernando Savater nader belicht en getoetst.

Extra programma's zijn in voorbereiding, zoals: 'De vreemdeling in mij'.

Wilt u de folder ontvangen, bel dan: 020-5219000. Zodra de informatiefolder is verschenen, zenden wij deze toe.

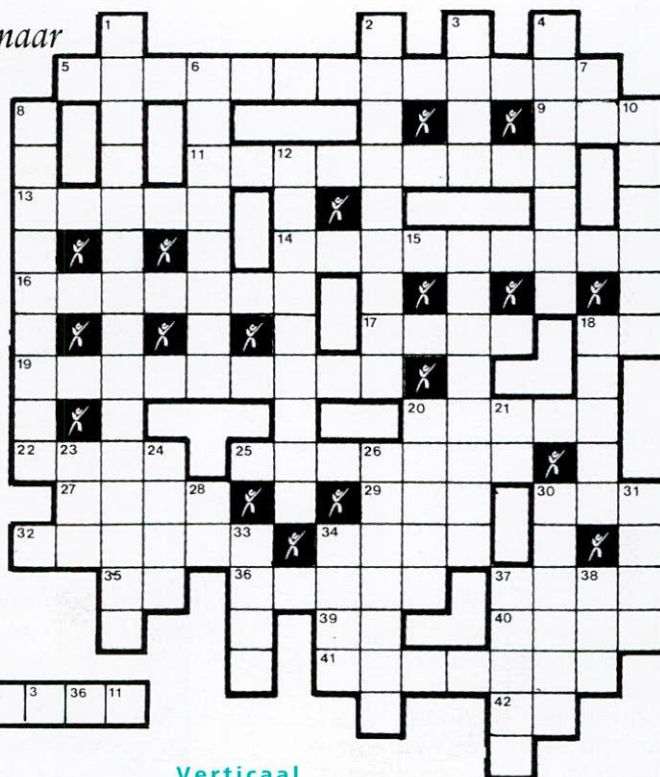
help slachtoffers van NATUURG EWELD

kies voor Memisa
Memisa Rotterdam
Giro 5657

Word maanddonateur voor f 25,- per maand. Bel voor informatie tel: 010 - 206 46 66

CRYPTOGRAM

Evert Wassenaar

26 14 4 19 32 5 1 3 36 11

Horizontaal

- 5 De atleet was ver achter, maar kreeg een zet en toen ging het soepeler. (13)
- 9 Vermogende staat. (3)
- 11 Kledij zonder splitten en décolleté. (9)
- 13 Karel raakte in de war van die drank. (5)
- 14 Die jade wensen wij u niet toe. (9)
- 16 Drietenige slome duikelaar. (7)
- 17 Omgeschoolde boer. (4)
- 18 Boom op bouwland. (2)
- 19 Misplaatste autosuggestie. (9)
- 20 Vertoonde zich witjes. (5)
- 22 Kip op stok. (4)
- 25 Jongen en meisje die nog niet aan de praktijk toe zijn. (7)
- 27 Toespraak met verstand. (4)
- 29 Gewichtige jongen. (3)
- 30 Een boom van een meid. (3)
- 3 Wat een deugnieten die honden! (6)
- 34 Stof die onwaarheid sprak. (4)
- 35 Staat tussen zon en maan. (2)
- 36 Gezagvoerder. (5)
- 37 Automobilisten zien hem voornamelijk plat. (4)
- 39 Windrichting, niet in het Engels. (2)
- 40 Briefje om me ergens aan te herinneren. (4)
- 41 Kameraden in de ondergrondse. (7)
- 42 Tot slot een heilwens tot u. (1+1)

Verticaal

- 1 Sein voor liefkozingen. (15)
- 2 Geldswaardig papiertje, maar geen betaalmiddel. (9)
- 3 Mensen van stand. (4)
- 4 Start vanuit de kamer. (7)
- 6 De oudgediende was dik geworden. (8)
- 7 Mannetje-aan-mannetje. (2)
- 8 Tok-tok-tok, gezongen. (9)
- 10 Machtige relatie. (6)
- 12 Maakt macht. (9)
- 15 Standplaats op een steiger. (8)
- 18 Niet meer dan één, maar u hebt er twee. (5)
- 20 Is dagelijks nodig. (5)
- 21 Zeg eens 'a' in het Fries. (2)
- 23 Deen van Laren. (3)
- 24 Ideale tuin. (4)
- 26 Hoorn, niet in de auto al klinkt het zo. (7)
- 28 Voor (nog) geen meter! (2)
- 30 Boven aardse taal? (6)
- 31 Individuele prestatie. (4)
- 33 Wat een vertoning! (4)
- 34 Verleidelijke blik. (4)
- 37 Product van de langpootmug. (5)
- 38 Een historisch telegram hiervandaan had grote gevolgen. (3)

Win een boekenbon!

De redactie verloot een boekenbon onder de inzenders van het juiste, gezochte woord (onder het cryptogram). Stuur uw oplossing vóór 22 maart naar: Redactie Humanist, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam. De winnaar krijgt bericht en wordt in de volgende Humanist vermeld.

Oplossing cryptogram februarinummer

Horizontaal

4 kloekmoedig, 8 dozijn, 9 kind, 12 tee, 13 testbaan, 14 weer, 15 eerlang, 20 waar, 22 dille, 23 regen, 25 ekster, 27 sa, 29 gong, 30 roe, 31 slee, 33 sterkte, 34 Deventer, 37 raster.

Het gezochte woord was: FEESTVARKEN

Boekenbon gewonnen door: M. Noordoven uit Kapelle

Verticaal

1 dreef, 2 verzetje, 3 gier, 5 ladderzat, 6 minisering, 7 ruitenwiser, 10 nee, 11 pannekoek, 16 Eden, 17 l.l., 18 alert, 19 feest, 21 regent, 24 go, 26 SER, 28 Alva, 32 eest, 35 te, 36 erf.

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond, 53-ste jaargang nr. 3 maart 1999.

Redactieadres:

Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.
Tel.: 020 - 5219030
e-mail: hv@euronet.nl

Kantooradres:

Sarphatikade 13, Amsterdam.
Fax: 020 - 5219080
Algemene informatie:
Tel: 020 - 5219000

Redactie:

Marjan Slob (hoofdredacteur)
Mirre Bots
Saskia van Loenen (Denken & Doen)
Tanny Dobbelaar, Leonie van den Schoor

Vormgeving en Prepress:

Brouwer Digitaal, Utrecht
Marja Mans

Medewerkers aan dit nummer:

Tijs van den Boomen, Régine Dugardyn, Sake Elzinga, Els Govers, Caroline Hanrath, Niels de Hoog, Erik Kottier, Chris Pennarts, Evert Wassenaar.

Foto omslag:

Chris Pennarts

Redactiecommissie:

Peter van Agteren, Marleen Janssen Groesbeek, Jan Haasbroek, Saskia ter Kuile, Hans Martens, Willem Offenberg

Druk:

Hoonte Bosch en Keuning, Utrecht

Internet:

De Humanist wordt op Internet aangekondigd op de HV-Homepage: <http://www.human.nl/hv>

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig aangekondigd op teletekst 325

Gesproken Humanist

De Humanist wordt ook ingesproken op cassette. Een jaarabonnement kost f55,-. Aan te vragen bij: Centrum voor gesproken lectuur, Tel. 0486 - 486486

Opzegtermijn:

Lidmaatschappen en abonnementen lopen automatisch door tenzij vóór 1 november schriftelijk opgezegd.

Advertenties:

Uitgeverij Recent, Den Haag
Tel. 070 - 3385400
Fax 070 - 3587299

De Humanist wordt gedrukt op licht-houthoudend mc papier, chloorvrij.
ISSN: 0025-9489

Verras iemand met een cadeau-abonnement op de Humanist!

Kent u iemand die de Humanist graag zou lezen? En wilt u hem of haar een jaarabonnement van f55,- schenken? Vraag dan snel de kaart voor een cadeau-abonnement aan. Op de kaart is ook ruimte voor een persoonlijke wens of boodschap aan de ontvanger van het cadeau. Een telefoontje naar de Humanist is genoeg: 020 - 5219030.

Humanist, voor een andere kijk op uw leven.

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

De Humanist kent u natuurlijk al. U kunt voor f55,- per jaar een abonnement nemen. Een proefabonnement (drie nummers voor een tientje) is ook mogelijk.

Voor lezers met interesse voor wetenschap en cultuur is er het kwartaalblad **Rekenschap** (vanaf f50,- per jaar).

U kunt ook **donateur** van het Steunfonds Humanisme worden. Het Steunfonds is een werkstichting van het HV met als doel het verwerven en beheren van financiële middelen. Als donateur ontvangt u twee keer per jaar informatie over projecten en activiteiten van het HV met een acceptgiro. Zo kunt u per keer beslissen of u een financiële bijdrage wilt geven.

Lid worden van het Humanistisch Verbond biedt nog meer voordelen! U krijgt negen keer per jaar de Humanist in huis. En ontvangt regelmatig nieuws over activiteiten bij u in de buurt. Als lid helpt u bovendien bij het instandhouden van geestelijke verzorging, uitvaartbegeleiding, relatieviering en humanistisch vormingsonderwijs. Het lidmaatschap kost f100,- per jaar; jongeren tot 27 jaar en mensen met een minimuminkomen betalen een lager tarief (resp. f40,- en f55,-).

Het HV heeft verschillende **folders en brochures** die u meer informatie geven. Interesse? Bel publieksvoorlichting 020 - 521 90 90. Of gebruik de bon in deze Humanist!

DE MOOISTE STUDIE

IS DE MENS

Humanistiek: een nieuwe menswetenschap.

Humanistiek is de studie die vanuit humanistische perspectieven de mens en zijn vragen centraal stelt. Tijdens de opleiding worden disciplines als filosofie, ethiek, psychologie, sociologie, pedagogiek, geschieden religiewetenschappen met elkaar verbonden en leer je zodoende de mens en zijn vragen zeer breed benaderen. Datgene wat je aan theorieën leert, kun je in deze zesjarige 'wetenschappelijke beroepsopleiding' ruimschoots in de praktijk toetsen. Daarna, als doctorandus in de Humanistiek, kun je aan de slag als professionele begeleider bij ethische en zingevingsvragen, zowel aan individuen als organisaties, maar ook op beleids- of managementsniveau.

Studenten die reeds een andere opleiding voor hoger onderwijs hebben afgerond kunnen in aanmerking komen voor een verkort programma. Naast de reguliere opleiding biedt de UvH ook andere studiemogelijkheden zoals contractonderwijs.

Voorlichtings- en Meeloopdagen

Wie een nadere kennismaking wenst met deze studie, kan een reguliere onderwijsdag

bijwonen (dat kan van november tot juni). Als 'meeloper' schuif je die dag aan bij eerste- of tweedejaars studenten.

Ook organiseren wij drie voorlichtingsdagen per jaar. De eerstvolgende vinden plaats op zaterdag 13 maart en zaterdag 5 juni 1999.

Wil je meer informatie?

Bel ons dan op (030) 239 01 00, bezoek onze website www.uvh.nl, of stuur de bon in.

BON

Hmrt99

- ☐ Ik kom naar de voorlichtingsdag op 13 maart 1999
- ☐ Stuur mij informatie over de opleiding
- ☐ Stuur mij informatie over meeloopdagen

Naam (voornaam voluit): _____

M/V

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Stuur naar de Universiteit voor Humanistiek, Antwoordnummer 4031, 3500 VB Utrecht (postzegel niet nodig)